

БАШТИНАР

ГЛАСИЛО УДРУЖЕЊА ЗА ЊЕГОВАЊЕ СРПСКОГ
КУЛТУРНО-ИСТОРИЈСКОГ НАСЉЕЂА “БАШТИНАР” БРЧКО

Баштинар

Ванредно издање 2017

Уредништво:

Др Драгица Панић-Кашански
(главни и одговорни уредник)

Петар Васић
Александар Николић
Марица Лакић
Др Ирена Медар Тања

Издавач:

Удружење за његовање српског
културно-историјског наслеђа "Баштинар" Брчко

Рецензенти:

Др Јеленка Пандуревић
Др Димитрије Големовић

Технички уредник:

Игор Јовановић дипл. инж. за инф. системе

Фотографија на корици:

П. Р. Васић

Штампа:

"Сору Centre" Брчко,
за штампарију: Игор Јеремић, граф.инж.

Тираж 300 примјерака

Адреса Уредништва:

Булевар мира број 16
Зграда Теодора, II спрат
Телефони: 049/211-252, 340-806
065/825-300, 065/968-639

www.bastinar.org

Број жиро-рачуна: 554-005-00000501-31
PAVLOVIC INTERNATIONAL BANK AD
Слобомир - Бијељина, Филијала Брчко

УВОДНИК

Поштовани читаоци, ово ванредно издање часописа „Баштинар“ посвећено је нематеријалној културној баштини, као саставном дијелу програма дјеловања Удружења за његовање српског културно-историјског насљеђа „Баштинар“, и посебном пројекту који је реализован током 2017. године, односно у марту, априлу, мају и почетком јуна.

Било је у реализацији мало застоја због низа околности. Новчана средства за реализацију пројекта добијена су касније него што је планирано. Велике хладноће током јануара и фебруара, болести главних актера и продужетак распуста пролонгирани су одржавање радионица. Ипак, пројекат је успјешно реализован као и евалуација и извјештај који су завршени крајем јуна.

Пројектом су наставене активности које су везане за очување и промоцију нематеријалног културног насљеђа, а саставни су дио плана и програма дјеловања удружења Баштинар. Три елемента, као што су: музички инструмент, ношња и славски хљеб, постављени су у оквире празника и свакодневнице. Ширење културе љубави, мира и ненасиља, промовисано је кроз предавања, радионице и филм, размјеном знања о властитој култури. Уз све то радило се на буђењу идеја о вриједности властитог културног насљеђа, као и уважавању вриједности културног насљеђа других и другачијих.

Овом приликом захваљујемо се Пододјелењу за подршку мјесним заједницама и невладиним организацијама које дјелују у саставу Одјелења за стручне и административне послове Владе Брчко дистрикта БиХ. Оно је препознало наше могућности и спремност за реализацију овог пројекта,

за разлику од других одјељења која нам, већ неколико година, ускраћују донације за издавање наше основне публикације, тако да је наш часопис застао 2013. године на броју 23, али, захваљујући властитим средствима чланова Удружења, наставиће се издавање нашег стручног гласила. У припреми је наредни број часописа Баштинар.

Редакција

ИЗВЈЕШТАЈ

Реализација пројекта

Културно насљеђе празника и свакодневице

Пројекат Културно насљеђе празника и свакодневице реализован је током 2017. године у марту, априлу и мају, те у првим данима јуна, а евалуација и извјештај завршени су крајем јуна, због низа околности: новчана средства добијена касније него што је планирано, велике хладноће током јануара и фебруара, болести и продужетак распуста. Овај пројекат претставља наставак активности из 2015. године у области очувања и промоције нематеријалног културног насљеђа, што и јесте поље дјеловања удружења „Баштинар“. Културно насљеђе постављено је у оквир празника и свакодневице гдје се издвајају три елемента: музички инструмент, ношња и славски хљеб. Путем предавања, радионица и емитовања филма, размјеном знања о властитој култури, промовисано је ширење културе љубави, мира и ненасиља. Пробуђена је идеја о вриједности властитог културног насљеђа, уважавање вриједности културног насљеђа других и другачијих (други народ, друга средина, друга генерација) и превазилажење међуентитетског и међугенерациског јаза.

Опис пројекта

Предложени пројекат односио се на већ идентификоване, описане и вредноване елементе: славски колач, кордофоне инструменте и ношњу, затим на промовисање одабраних елемената културног наслеђа народа настањених у Брчком и околини, као и јединог елемента нематеријалног културног наслеђа – Змијањског веза, који је уписан на Свјетску листу нематеријалног културног наслеђа. Радионице су водили експерти: др Драгица Панић Кашански, др Јеленка Пандуревић и др Ирена Медар, па демонстратори: Горан Благојевић, Митар Јовић, Ковинка Панић, Милијана Станковић, Смиља Лазовић, те чланови Баштинара: Петар Васић и Марица Лакић.

Циљ је био: упознавања омладине са културним наслеђем празника и свакодневице из културног наслеђа народа којем припадају полазници, као и културних веза са сусједима, односно суграђанима с којима дијеле исти завичај. На овај начин су истакнути елементи уочени путем радова на пројекту Нематеријално културно наслеђе, који је 2015. године финансирало Одјељење за стручне и административне послове Владе Брчко дистрикта БиХ.

Циљна група на коју се пројекат директно односио су дјеца основношколског узраста која потичу из урбаних и руралних средина, који су заједно са својим родитељима, родбином (бакама) или пријатељима, учили о традији која се испољава током празника или свакодневице, а коју прате трајне вриједности, латентно присутне у виду елемената: ношње мајевичке, змијањске, посавске или муслиманске градске, које су се очувале у свакодневном животу или само празником (односно током манифестација), инструментима који постоје паралелно са инструментима које уче у музичким школама, као и ликовном изразу који се манифестује у изради обредних (славских) хљебова, и пролазе као умјетничке вриједности традиционално присутне, али непримијећене и

неосвијештене као специфичне вриједности нематеријалног културног насљеђа.

У центру пажње је практични рад у локалној заједници посредством радионица, с циљем да се омогући интерпретација насљеђа из аспеката самих носилаца и стекне увид у његов савремени израз, односно, савремене манифестације насљеђених традиција, које имају значајну улогу у животу заједнице, њеној свакодневици, али и празничном амбијенту. Савремени израз се испољио у радовима самих полазника који су, поред задатих мотива које су експерти жељели да истакну као посебне умјетничке вриједности у оквиру културног насљеђа, донијела сама дјела-полазници у виду њихове интерпретације у различитим бојама и додатно у виду реплика колача „које за славу праве с мамом или баком“, и све то аранжирају у корпицама које израђују од салвета. Дакле, не само да су дјеца примала традиционална знања, него им је традиција послужила као инспирација да покажу и своје индивидуалне домете, што је корак више и један неочекивани, али добродошао умјетнички, односно стваралачки допринос самом пројекту.

Нематеријално културно наслеђе је појам који, према дефиницији Унеска, подразумева вјештине, изразе, знања, умијећа које заједница прихвата као дио своје културне традиције и свог начина живота, у прошлости и данас. Конкретно, то су језик, дијалекти, говори, топонимика, те усмена књижевност свих врста, затим фолклорно стваралаштво у подручју музике, плеса, обичаја и обреда, усмених предања, као и традиционална знања, вјештине и занати. Важно је нагласити да је у фокусу интересовања искључиво „жива традиција“, дакле, културне праксе које су још увијек присутне у животу локалних заједница. Полазници дјеца, су након облачења луткица од картона у ношњу, давала имена женским и мушким ликовима, што је потврда традиционалног присуства пренесених знања. Уз то, свакој луткици или пару придружили су изреку по свом избору, што показује присутност (живу праксу) старинских знања, која латентно постоје, а којих ни сами носиоци нису свјесни све док се не деси да буду у фокусу интересовања из различитих разлога. Овај пут, то је било подејећање на традицију које дјеца нису ни свјесна. Изреке, о којима је било говора и које

су тумачене, а тражено је и ново схватање старих изрека, као што су: Док се Мара обуче коло се развуче; Без алата нема заната; Ко ради не боји се глади; Свака птица својим гласом пјева и друге.

У сарадњи са научницима Универзитета у Бањој Луци, обављена су претходна истраживања и идентификована три елемента која повезују локалне заједнице, као карике идентитета и носталгије, без обзира на мјесто становања. То су: сарајевско-романијски специфичан начин украшавања славских хљебова и препознатљива орнаментика плетених чарапа (фотографије у прилогу). Полазницима је указано на значај културног насљеђа нових становника Брчко дистрикта, који као и старосједјелачко становништво има иста интересовања и сличне вриједности. Разлика у богатству украшавања славских хљебова (колача) је објашњена као културно насљеђе које има једнаку вриједност: сарајевско-романијски су вриједни јер су богати у ликовном смислу, али традиционални у односу на претходни завичај, а домаћи су вриједни јер су једноставни, а такви су од давнина, па самим тим вриједни јер чувају тардиционални израз. Дјеца су лако и са разумијевањем прихватила информације које су им предочене и разумјела да различите појаве могу бити једнако вриједне из истог разлога, јер су неке важне и зато што представљају повезницу с прецима.

Планирана серија радионица осмишљена кроз концепт самоодрживог развоја ових елемената у локалној заједници, а према захтјевима које налаже имплементација Конвенције о заштити нематеријалног културног насљеђа (Унеско 2003), у потпуности је остварена. Виталност одабраних елемената је омогућила сагледавање истих у свјетлу културне атракције, односно туристичке понуде, што је ваљана претпоставка њиховог очувања и заштите. Варијанта ових већ опробаних радионица је значила одабир по једног елемента из културе

народа који живе у брчанском крају: кордофони инструмент бугарија (мала шаргија), славски колач и бошњачка ношња. Полазници су са разумијевањем, без предрасуда и отпора према дугима, веома радо прихватили компарације и сугерисане валоризације елемената. Ова чињеница нам је била сатисфакција за останак на одабраном путу промовисања нематеријалног културног наслеђа.

Уз помоћ експерата за нематеријално наслеђе који су чланови Баштинара (др Ирена Медар Тања, др Јеленка Пандуревић и др Драгица Панић Кашански), активиста Баштинара Марице Лакић и Петра Васића, три волонтера, пет демонстратора организовано је шест дружења у просторијама Баштинара и СПКД „Просвјете“.

Циљеви и резултати

Концепција радионица подразумева предавање, аудио и визуелну презентацију, разговор и практичан, односно инструктиван рад са акцентом на међугенерациски трансфер. Старији учесници примјером подучавају младе, уз инструктивну подршку стручњака, што би свакако требало да омогући квалитетан и непосредан пренос вјештина и знања ради очувања идентитета и континуитета.

Конкретан резултат овога рада је симулација апликације за упис на листу, коју су припремили активисти друштва „Баштинар“ уз сагласност учесника радионице, поштујући на тај начин и иницијативу која долази „одоздо“, од самих припадника локалне заједнице и супервизију научне заједнице. Бављење културним вриједностима проширује видике, чиме се подиже свијест о вриједности и значају сопственог културног наслеђа али и потреби уважавања туђег.

Имплементација

Припрема подразумијева ангажовање стручних лица, уговарање простора, ликовну израду потребних реквизита, обезбјеђивање сагласности за учешће у пројекту, резервацију простора, писање пројекта, набавку потребног материјала. Након тога, обезбјеђивање услова за несметано одвијање радионица под руководством стручних лица, уз помоћ активиста, демонстратора и волонтера. Нажалост нисмо успјели да искоординирамо присуство полазника из планираних села са другим етничким поријеклом, али смо договорили да током љета придружимо презентацију наших

радионица на манифестацијама које ће организовати ХКД „Напредак“ и Брчанско коло.

Табеларни приказан временског плана активности:

Активности	Мјесец											
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Припрема пројекта и састанци		x	x	x								
Радионице			x	x	x	x						
Евалуација						x						

Опрема и набавке

Набавка материјала односи се на материјал потребан за реализацију радионица. Иако је планирано више средства, нису сва потрошена према плану, дио је остављен за каснију презентацију, а дио смо добили као донацију самих учесника (маказе, пластелин, бојице, освјежење у току радионица), те смо та средства усмјерили на друге намјене што се може видјети из реализације буџета.

Оперативни трошкови

У оперативне трошкове спадају: изнајмљивање простора, трошкови за електричну енергију, гријање и воду, закупнина, канцеларијски материјал, трошкове телефона, имејла, поштарину, факс, телекс, као и трошкове дистрибуције публикација неопходних за пројекат.

Путни трошкови и дневнице

Планирано је ангажовање стручњака који су били укључени у пројекат и 2015. године. С обзиром да долазе из Бање Луке било је потребно обезбиједити, поред симболичних хонорара, и боравак у Брчком за вријеме трајања радионица као и путни трошак. Остали трошкови горива и дневница усмјерени су на припрему самог пројекта који је сложен јер укључује обезбјеђивање простора и услуга које је потребно претходно уговорити.

Евалуација

Дјеца и родитељи су оцијенили радионице као: инспиративне, занимљиве, поучне, радосне, "баш добро". То је разлог што су поновљене више пута са појединим константним полазницима, а са различитим садржајем, што није било првобитно планирано. Ипак, у току рада се показало да и овакав начин реализације има своје квалитете, чак да доприноси цјеловитости перцепције самог садржаја, односно потпуности информације намијењене омладини, што можда не би било ни могуће да су реализоване истовремено, како је првобитно планирано.

Успјех у постизању циљева пројекта измјерен је путем евалуације пројекта:

- циљеви и задаци су постигнути;
- индикатори за евалуацију су одржане радионице са материјалним доказима (фотографије, аудио и видео снимци);
- методи који су коришћени код евалуације су упитници, интервјуи и посматрање.

Индикатори су били:

- специфични (квантитет и квалитет);
- релевантни (НКН као фактор мира и ненасиља);
- независни један од другог, а сваки да је у релацији са специфичним циљем или резултатом;
- базирани на прихватљивим информацијама (гдје и када?).

Брчко, 29. јуна 2017. године

Предсједник

Драгица Панић Кашански

УНЕСКО
КОНВЕНЦИЈА О ОЧУВАЊУ НЕМАТЕРИЈАЛНОГ
КУЛТУРНОГ НАСЉЕЂА

Париз, 17. октобра 2003. MISC/2003/CLT/CH/14

Генерална конференција организације Уједињених нација за образовање, науку и културу, у даљем тексту помињана као Унеско, састала се у Паризу у периоду од 29. септембра до 17. октобра 2003. године, на својој 32. сједници,

Позивајући се на постојеће инструменте о људским правима, посебно на Универзалну декларацију о људским правима, из 1948. године, Међународни споразум о економским, социјалним и културним правима и Међународни споразум о грађанским и политичким правима, из 1996. године,

Узимајући у обзир значај нематеријалног културног насљеђа, као главног изворишта културне разноврсности и гаранције одрживог развоја, како је истакнуто у Унесковој Препоруци о очувању традиционалне културе и фолклора, из 1989. и Унесковој Универзалној декларацији о културној разноликости, из 2001. године, те Истамбулској декларацији из 2002. године, коју је усвојила Трећа рунда скупа министара културе,

Узимајући у обзир дубоко укоријењену међузависност између нематеријалног културног насљеђа и материјалне културе и природне баштине,

Признајући да процес глобализације и социјалне трансформације, уз услове које он ствара за обновљени дијалог међу заједницама, такође даје основа, као и феномен нетолеранције, разним пријетњама погоршања, нестанка и деструкције нематеријалног културног насљеђа, а посебно због недостатка средстава за очување таквог насљеђа,

Свјесни универзалне воље и заједничке забринутости за очување нематеријалног културног насљеђа човјечанства,

Признајући да заједнице, посебно индигене заједнице, групе и у неким

случајевима, појединци, имају важну улогу у производњи, очувању, одржавању и поновном стварању нематеријалног културног насљеђа и тиме помажу да се обогати културна разноликост и људска креативност,

Примјећујући далекосежан утицај Унеска у успостављању нормативних инструмената за заштиту културног насљеђа, а посебно Конвенције за заштиту свјетског културног насљеђа и природне баштине, из 1972. године,

Примјећујући да још увијек не постоје никакви обавезујући мултилатерални инструменти за очување нематеријалног културног насљеђа,

Узимајући у обзир да постојећи међународни споразуми, препоруке и резолуције у вези са културним и природним насљеђем треба да буду ефикасно обогачени и допуњени путем нових одредаба у односу на нематеријално културно насљеђе,

Узимајући у обзир потребу да се изгради већа свјесност, посебно међу младим генерацијама, о значају нематеријалног културног насљеђа и његовог очувања,

Узимајући у обзир да међународна заједница треба да допринесе, заједно са државама странама у Конвенцији, очувању таквог насљеђа у духу сарадње и узајамне помоћи,

Позивајући се на Унескове програме који се односе на нематеријално културно насљеђе, посебно Прокламације о ремек-дјелима усменог и нематеријалног насљеђа човјечанства,

Узимајући у обзир непроцјењиву улогу нематеријалног културног насљеђа, као фактора у зближавању људи и обезбјеђивању размјене и разумијевања међу њима

Усваја ову конвенцију на дан седамнаести октобар 2003. године

I**Опште одредбе****Члан 1****(Сврхе конвенције)**

Сврхе ове конвенције су:

- (a) очувати нематеријално културно наслеђе;
- (b) обезбиједити поштовање нематеријалног културног наслеђа и заједница, група и појединаца о којима је ријеч;
- (c) повећати свијест на локалном, националном и међународном нивоу о важности нематеријалног културног наслеђа и о обезбјеђењу узајамног поштовања истог;
- (d) обезбиједити међународну сарадњу и помоћ

Члан 2**(Дефиниције)**

За потребе ове конвенције,

1. „Нематеријално културно наслеђе“ означава праксе, представке, изразе, вјештине, као и повезане инструменте, објекте, артефакта и културне просторе, које заједнице, групе и у неким случајевима, појединци, признају као дио свог културног наслеђа. Ово нематеријално културно наслеђе преношено с генерације на генерацију стално поново стварају заједнице и групе у одговору на своје окружење, своје међудјеловање с природом и својом историјом, и даје им осјећај идентитета и континуитета чиме унапређују поштовање културне разноликости и људске креативности. За потребе ове конвенције, у обзир ће се узети искључиво такво нематеријално културно наслеђе које се подудара са постојећим инструментима људских права, као и потребама узајамног поштовања међу заједницама, групама и појединцима и потребама одрживог развоја.

2. „Нематеријално културно наслеђе“, како је дефинисано у ставу 1, у горњем тексту, испољава се, између осталог, у сљедећим доменима:

- (a) усмене традиције и изражавања, укључујући језик покретач нематеријалног културног наслеђа;

- (b) умјетност извођења;
- (c) друштвене праксе, ритуали и свечани догађаји;
- (d) знање и праксе везане за универзум;
- (e) традиционални занати.

3. „Очување,, означава мјере у циљу обезбјеђивања животности нематеријалног културног наслеђа, укључујући идентификацију, документацију, истраживање, очување, заштиту, унапређивање, проширење, преношење, посебно формалним и неформалним образовањем, као и обнову различитих аспеката таквог наслеђа.

4. „Државе стране“ означава државе, које су обавезане овом конвенцијом и код којих је ова конвенција на снази.

5. Конвенција се примјењује *mutadis mutandis* на територије поменуте у члану 33 које су постале стране у овој Конвенцији у складу са условима датим у том члану. До те мјере, израз „Државе стране“ се, такође, односи на такве територије.

Члан 3

(Односи према осталим међународним инструментима)

Ништа у овој конвенцији неће се тумачити као:

- (a) промјена статуса или умањења нивоа заштите према конвенцији из 1972. године у вези са заштитом елемената свјетског културног и природног наслеђа са којим је нематеријално културно наслеђе директно повезано, или
- (b) утицај на права и обавезе држава страна које проистичу из било којег међународног инструмента у којем су оне стране, а који се односи на права интелектуалне имовине или на коришћење биолошких или еколошких ресурса.

II

Органи конвенције

Члан 4

(Генерална скупштина држава чланица)

1. Генерална скупштина држава чланица се овим успоставља, у даљем

тексту поменута као „Генерална скупштина“, Генералана скупштина је суверено тијело ове конвенције.

2. Генерална скупштина ће се састајати на редовним сједницама сваке двије године. Она се може састајати и на ванредним сједницама ако се тако одлучи на захтјев било које међудржавне комисије за очување нематеријалног културног наслеђа, или барем једне трећине држава чланица.

3. Генерална скупштина овим усваја свој властити Пословник.

Члан 5

(Међудржавна комисија за очување нематеријалног културног наслеђа)

1. Међудржавна комисија за очување нематеријалног културног наслеђа, у даљем тексту помињана као „Комисија“ се овим оснива при Унеску. Биће састављена од осамнаест представника држава чланица, које изаберу државе стране на састанку Генералне скупштине, када ова конвенција ступи на снагу у складу с чланом 34.

2. Број држава чланица у Комисији повећаће се на двадесет четири када број држава чланица у конвенцији достигне педесет.

Члан 6

(Избор и мандат држава чланица Комисије)

1. У избору и одређивању мандата држава чланица Комисије поштиваће се принцип подједнаке географске заступљености и ротације.

2. Државе чланице Комисије ће бити изабране на мандат од четири године на састанку Генералне скупштине држава страна у конвенцији.

3. Међутим, мандат половине држава чланица Комисије које буду изабране на првом избору ће бити ограничен на двије године. Те државе биће изабране жријемом на првом избору.

4. Сваке двије године Генерална скупштина ће обновити половину чланства држава чланица у Комисији.

5. Она ће такође изабрати онолико држава чланица у Комисију колико буде потребно да се попуне празна мјеста.
6. Држава чланица Комисије не може бити изабрана на два узастопна мандата.
7. Државе чланице у Комисији ће изабрати своје представнике који су квалификовани у разним областима нематеријалног културног наслеђа.

Члан 7 **(Функције Комисије)**

Без прејудуцирања осталих права према овој Конвенцији, Комисија ће:

- (a) унапређивати циљеве Конвенције да би се подстакло и пратило њено спровођење;
- (b) обезбјеђивати вођење у вези са најбољим праксама и препоручивати мјере за очување нематеријалног културног наслеђа;
- (c) обезбјеђивати и достављати Генералној скупштини на одобрење нацрт плана за кориштење средстава Фонда у складу с чланом 25;
- (d) тражити начина за повећање својих средстава и предузимати потребне мјере у том циљу у складу с чланом 25;
- (e) припремати и достављати Генералној скупштини на одобрење оперативне директиве за спровођење ове конвенције;
- (f) испитивати у складу с чланом 29. извјештаје које доставе државе стране и резимирати их за Генералну скупштину;
- (g) испитивати захтјеве које доставе државе стране и одлучивати о њима, у складу са објективним критеријумима одабира које одреди Комисија и одобри их Генерална скупштина за:
 - (i) упис на листу приједлога поменутих у члановима 16, 17 и 18;
 - (ii) давање међународне помоћи у складу с чланом 22.

Члан 8 **(Радни методи Комисије)**

1. Комисија ће одговарати Генералној скупштини. Она ће је извјештавати о свим својим активностима и одлукама.

2. Комисија ће усвојити свој пословник са двотрећинским гласовима својих чланова.
3. Комисија може, привремено, успоставити било које ад хок консултативно тијело, које буде сматрала неопходним за извршавање свог задатка .
4. Комисија може на своје састанке позвати било које јавно или приватно тијело, као и приватне особе с доказаном стручношћу на различитим подручјима нематеријалне културне баштине како би их консултовао у вези с одређеним питањима.

Члан 9

(Акредитирање савјетодавних организација)

1. Комисија ће предложити Генералној скупштини акредитовање невладиних организација са признатим компетенцијама на пољу нематеријалног културног наслеђа за рад у савјетодавном својству у Комисији.
2. Комисија ће, такође, предложити Генералној скупштини критеријуме и модалитете таквих акредитовања.

Члан 10

(Секретаријат)

1. Комисију ће помагати Секретаријат Унескоа
2. Секретеријат ће припремати документацију Генералне скупштине и Комисије, као и нацрт дневног реда њихових састанака и обезбиједиће спровођење њихових одлука.

III

Очување нематеријалног културног наслеђа на националном нивоу

Члан 11

(Улога држава страна)

Свака држава страна ће:

- (a) предузети неопходне мјере да обезбиједи очување нематеријалног културног насљеђа присутног на њеној територији;
- (b) међу мјерама очувања, поменутих у члану 2 ставу 3 идентификовати и дефинисати различите елементе нематеријалног културног насљеђа присутног на њеној територији уз учешће заједница, група и релевантних невладиних организација.

Члан 12

(Пописи)

1. Како би обезбиједила идентификацију ради заштите, свака држава саставља, на начин прилагођен властитој ситуацији, један или више пописа нематеријалног културног насљеђа које је присутно на њеној територији. Ти пописи се редовно ажурирају.
2. При подношењу периодичног извјештаја Комисији, у складу с чланом 29 свака држава страна даје одговарајуће податке о тим пописима.

Члан 13

(Остале мјере заштите)

У сврху заштите, развоја и унапређивања нематеријалног културног насљеђа, које је присутно на њеној територији, свака држава страна настоји:

- (a) да усвоји општу политику чији је циљ промовисање функције нематеријалног културног насљеђа у друштву и укључивање заштите тог насљеђа у програме планирања;
- (b) да одреди или оснује једно или више надлежних тијела за заштиту нематеријалног културног насљеђа које је присутно на њеној територији;
- (c) да унапређује научне, техничке и умјетничке студије, као и истраживачке методологије ради ефикасне заштите нематеријалног културног насљеђа, посебно нематеријалног културног насљеђа којем пријети опасност,
- (d) да усвоји одговарајуће правне, техничке, административне и финансијске мјере ради:
 - (i) подстицања стварања или јачања институција за обуку у подручју управљања нематеријалним културним насљеђем и преноса тог насљеђа путем стручних скупова и простора на-

- мијењених за представљање или изражавање тог насљеђа;
- (ii) обезбјеђивања приступа нематеријалном културном насљеђу уз истовремено поштовање уобичајених пракси које утичу на приступ одређеним облицима таквог насљеђа;
 - (iii) оснивања институција за документовање нематеријалног културног насљеђа и олакшавања приступа тим институцијама.

Члан 14

(Образовање, подизање свијести и изградња капацитета)

Свака држава страна настоји свим расположивим средствима:

- (a) обезбиједити признавање, поштовање и подизање вриједности нематеријалног културног насљеђа у друштву, посебно путем:
 - (i) образовних и информативних програма те програма ради подизања свијести усмјерених на ширу јавност, посебно младе људе;
 - (ii) посебних образовних и програма и образовања унутар заједница и група на које се ти програми односе;
 - (iii) активности за изградњу капацитета за заштиту нематеријалног културног насљеђа, посебно економских и научних истраживања, и
 - (iv) неформалних начина преношења знања;
- (b) информисати јавност о опасностима које пријете том насљеђу и о активностима које се обављају у спровођењу ове конвенције,
- (c) унапређивати образовање у сврху заштите природних простора и меморијалних мјеста чије је постојање потребно за изражавање нематеријалног културног насљеђа.

Члан 15

(Учешће заједница, група и појединаца)

У оквиру својих активности очувања нематеријалног културног насљеђа, свака држава страна ће се потрудити да обезбједи најшире могуће учешће заједница, група и по потреби појединаца који стварају, одржавају и преносе такво насљеђе и активно ће их укључити у своју управу.

IV

Очување нематеријалног културног насљеђа на међународном нивоу

Члан 16

(Листа репрезентативног нематеријалног културног насљеђа човјечанства)

1. Како би обезбиједили бољу видљивост нематеријалног културног насљеђа и свијест о његовој важности, те да би охрабрили дијалог који поштује културну разноликост, Комисија ће, по предлогу заинтересованих држава страна, саставити, ажурирати и објавити Листу репрезентативног нематеријалног културног насљеђа човјечанства.
2. Комисија ће саставити и доставити Генералној скупштини на одобрење критеријуме за састављање, ажурирање и објављивање ове листе.

Члан 17

(Листа нематеријалног културног насљеђа којем је потребна хитна заштита)

1. Ради предузимања адекватних мјера очувања, Комисија ће саставити, ажурирати и објавити листу нематеријалног културног насљеђа којем је потребна хитна заштита и уписаће такво насљеђе у листу на захтјев државе стране.
2. Комисија ће саставити и доставити Генералној скупштини на одобрење критеријуме за успостављање, ажурирање и објављивање ове листе.
3. У случајевима изразите хитности, чије објективне критеријуме ће одредити Генерална скупштина по предлогу Комисије, Комисија може уписати ставку одређеног насљеђа на листу поменути у ставу 1 у консултацијама са заинтересованом државом страном.

Члан 18

(Програми, пројекти и активности за очување нематеријалног културног насљеђа)

1. На основу педлога које доставе држава стране и у складу с

критеријумима које ће дефинисати Комисија и одобрити Генерална скупштина, Комисија ће периодично одабирати и промовисати националне, под-регионалне и регионалне програме, пројекте и активности очувања насљеђа за које буде сматрала да ће најбоље одразити принципе и циљеве ове конвенције, узимајући у обзир посебне потребе земаља у развоју.

2. У том циљу она ће примати, прегледати и одобравати захтјеве за међународну помоћ држава страна ради припреме таквих предлога

3. Комисија ће пратити спровођење таквих пројеката, програма и активности ширењем најбољих пракси уз коришћење средстава које она одреди.

V

Међународна сарадња и помоћ

Члан 19 (Сарадња)

1. За потребе ове конвенције, међународна сарадња укључује, између осталог, размјену информација и искустава, те заједничке иницијативе и успостављање механизма помоћи државама странама у њиховом напору у очувању нематеријалног културног насљеђа.

2. Без прејудуцирања одредаба њихових националних законодавстава обичајног права и пракси, државе стране признају да је очување нематеријалног културног насљеђа од општег интереса за човјечанство и у том циљу ће предузети сарадњу на билатералном, подрегионалном и регионалном међународном нивоу.

Члан 20 (Сврхе међународне помоћи)

Међународна помоћ се може пружити у сљедеће сврхе:

- (a) очување насљеђа уписаног на Листу нематеријалног културног насљеђа којем је потребна хитна заштита;
- (b) припрема пописа у сврху члана 11 и 12;
- (c) подршка програмима, пројектима и активностима спровођеним на националном, подрегионалном и регионалном нивоу ради чувања нематеријалног културног насљеђа;

(d) било која сврха коју Комисија буде сматрала неопходном.

Члан 21

(Облици међународне помоћи)

Помоћ коју пружи Комисија држави страни ће бити регулисана оперативним директивама предвиђеним у члану 7 и споразумом поменутим у члану 24, а могу бити следећег облика:

- (a) студије у вези с различитим аспектима очувања;
- (b) ангажовање стручњака и практиканата;
- (c) обука свог потребног особља;
- (d) доношење стандарда и других мјера;
- (e) успостављање и рад инфраструктуре;
- (f) обезбјеђивање опреме и знања;
- (g) остали облици финансијске и техничке помоћи, укључујући, по потреби, одобравање кредита уз ниске камате те давање донације.

Члан 22

(Услови који руководе међународном помоћи)

1. Комисија ће утврдити поступке за преглед захтјева за међународном помоћи и утврдиће које информације треба укључити у захтјеве, као што су предвиђене мјере и захтијеване интервенције, заједно са процјеном њихових трошкова.

2. У хитним случајевима захтјеве за помоћ ће прегледати Комисија као приоритетно питање.

3. Да би донијела одлуку, Комисија ће извршити она испитивања и консултације које буде сматрала потребним.

Члан 23

(Захтјеви за међународном помоћи)

1. Свака држава страна ће доставити Комисији захтјев за међународном помоћи за чување нематеријалног културног наслеђа присутног на њеној

територији.

2. Такав захтјев такође могу заједнички поднијети двије или више држава страна.

3. Захтјев ће укључивати информације из члана 22 став 1, заједно са осталом потребном документацијом.

Члан 24

(Улога држава стране - корисника)

1. У складу са одредбама ове Конвенције, међународна помоћ која се пружа биће регулисана споразумом између државе стране – корисника и Комисије.

2. Као опште правило, држава страна – корисник ће, у оквирима својих средстава, подијелити трошкове мјера очувања за које се таква међународна помоћ пружа.

3. Држава страна-корисник ће доставити Комисији извјештај о искоришћавању помоћи пружене за очување нематеријалног културног наслеђа.

VI

Фонд за нематеријално културно наслеђе

Члан 25

(Природа и средства Фонда)

1. „Фонд за очување нематеријалног културног наслеђа“ у даљем тексту „Фонд“, овим се успоставља.

2. Фонд ће се састојати од повјереничких средстава (funds-in-trust), успостављених у складу са Финансијским прописима Унеска.

3. Средства Фонда ће се састојати од:

- (а) доприноса које дају државе стране;
- (б) средстава додијељених у ову сврху од стране Генералне конференције Унеска;
- (с) доприноса, поклона и задужбина, које могу дати:

- (i) остале државе;
- (ii) организације и програми система Уједињених нација, посебно развојни програми Уједињених нација (UNDP) као и остале међународне организације;
- (iii) јавна или приватна лица и појединци;
- (d) било која камата потраживана према средствима Фонда;
- (e) средства која су прикупљена, или средства од организовања догађаја у корист Фонда;
- (f) било која друга средства одобрена према прописима Фонда, које ће саставити Комисија.

4. О коришћењу средстава Комисије одлучиће се на основу смјерница које да Генерална скупштина.

5. Комисија може прихватити контрибуције и остале облике помоћи за опште и конкретне сврхе које се односе на конкретне пројекте, с тим да те пројекте одобри Комисија.

6. Никакви политички или економски услови неподударни са циљевима ове конвенције се не могу повезати с контрибуцијама које се дају за Фонд.

Члан 26

(Контрибуције држава страна у Фонду)

1. Без прејудуцирања било којих допунских добровољних контрибуција, државе стране у овој конвенцији се обавезују да плате Фонду, најмање једном у двије године контрибуцију, чији износ, у облику јединственог процента, који се примјењује на све државе, ће утврдити Генерална скупштина. Одлука Генералне скупштине ће бити донесена већином гласова присутних држава страна које гласају и које нису дале изјаву поменути у ставу 2 овог члана. Контрибуција неће, ни у ком случају прећи 1% њене контрибуције у њеном редовном буџету Унеска.

2. Ипак, свака држава поменути у члану 32. или 33. ове конвенције може изјавити, у вријеме депозита инструмента своје ратификације, прихватања или одобрења или приступа, да неће бити обавезана одредбама става 1 овог члана.

3. Држава страна ће се потрудити да повуче наведену изјаву писменим обавјештењем Генералном директору Унеска. Ипак, повлачење изјаве неће ступити на снагу у вези са контрибуцијом коју дугује држава до датума на који се отвара наредна сједница Генералне скупштине.

4. Како би омогућили Комисији да ефикасно планира своје послове контрибуције држава страна у овој конвенцији, које су дале изјаву поменути у ставу 2 овог члана, редовно ће се плаћати најмање једном у двије године и оне би требало да буду колико је год могуће изједначене са контрибуцијама које би оне дуговале да су обавезне одредбама става 1 овог члана.

5. Било која држава страна у овој конвенцији, која касни са плаћањем својих обавезних или добровољних контрибуција за текућу годину и претходну календарску годину, неће бити приправна за члана Комисије, ова одредба се не примјењује на први избор. Мандат било које такве државе која је већ члан Комисије окончаће се у вријеме избора, како је предвиђено чланом 6 ове конвенције.

Члан 27

(Добровољне додатне контрибуције Фонду)

Државе чланице које желе да дају добровољне контрибуције, осим оних предвиђених чланом 26, обавијестиће Комисију, што је могуће прије, како би јој омогућиле да у складу с тим планира своје послове.

Члан 28

(Међународне кампање прикупљања средстава)

Све државе стране ће, колико је год то могуће, дати своју подршку међународним кампањама прикупљања средстава које се организују у корист фонда под покровитељством Унеска.

VII

Извјештаји

Члан 29

(Извјештаји држава страна)

Државе стране ће достављати Комисији, према обрасцима и периодичности које ће утврдити Комисија, извјештаје о легислативним, регулаторним и осталим мјерама које буду предузете ради спровођења ове конвенције.

Члан 30

Извјештај Комисије

1. На основу својих активности и извјештаја држава страна, поменутих у члану 29 Комисија ће доставити извјештај Генералној скупштини на свакој њеној сједници.
2. Извјештаји ће бити упућени на увид Генералној конференцији Унеска.

VIII

Прелазна клаузула

Члан 31

(Однос према проглашавању ремек-дјела усменог и нематеријалног насљеђа човјечанства)

1. Комисија ће укључити у репрезентативну листу нематеријалног културног насљеђа човјечанства ставке проглашене «ремек-дјелима усменог и нематеријалног насљеђа човјечанства» прије ступања на снагу ове конвенције.
2. Укључивање тих ставки у репрезентативну листу нематеријалног културног насљеђа човјечанства ни на који начин неће прејудуцирати критеријуме будућих уписа о којима се одлучи у складу с чланом 16, ставом 2
3. Никакво даље проглашавање неће се обавити након ступања на снагу ове конвенције.

IX Завршне одредбе

Члан 32 (Ратификација, прихватање и одобрење)

1. Ова конвенција подлијеже ратификацији, прихватању и одобрењу од стране држава чланица Унеска у складу с њиховим уставним поступцима.
2. Инструменти ратификације, прихватања или одобрења положиће се код Генералног директора Унеска.

Члан 33 (Пристап)

1. Ова конвенција ће бити отворена за пристап од стране свих држава које нису чланице Унеска, а које позове Генерална скупштина Унеска да јој приступе.
2. Ова конвенција ће, такође, бити отворена за пристап по територијама које имају пуну унутрашњу самоуправу признату од стране Уједињених нација, али које нису стекле пуну независност према резолуцији Генералне скупштине 1514 (XV) и које имају надлежности над питањима која регулише ова конвенција, укључујући надлежности да се ступи у уговоре у вези са овим питањима.
3. Инструмент приступа ће бити положен код генералног директора Унеска.

Члан 34 (Ступање на снагу)

Ова конвенција ће ступити на снагу три мјесеца након датума полагања тридесетог инструмента ратификације, прихватања, одобрења или приступа, али само у односу на оне државе које су положили своје инструменте ратификације, прихватања, одобрења или приступа на дан или прије тог датума. Она ће ступити на снагу у односу на било коју другу државу страну три мјесеца након полагања инструмента ратификације,

прихватања, одобрења или приступа.

Члан 35 **(Савезни или не-унитарни уставни системи)**

Сљедеће одредбе се примјењују на државе стране које имају савезни или не-унитарни уставни систем:

- (а) везано за одредбе ове конвенције, чије спровођење потпада под законску јурисдикцију савезне или централне владе биће исте као и обавезе држава страна које нису савезне државе;
- (б) везано за одредбе ове конвенције, чије спровођење потпада под јурисдикцију појединачних конститутивних држава, земаља, покрајина или кантона који нису обавезани уставним системом савезне државе да предузимају законске мјере, савезна влада ће информисати такве државе, земље, покрајине или кантоне о поменутих одредбама са препоруком о њиховом спровођењу.

Члан 36 **(Отказивање)**

- 1. Свака држава страна може отказати ову конвенцију.
- 2. Отказ се нотификује путем писане исправе која се полаже код главног директора Унеска.
- 3. Отказивање ће бити упућено инструментом написмено. Оно ни на који начин неће утицати на коначне обавезе државе стране која отказује до датума на који отказивање ступа на снагу.

Члан 37 **(Функције Депозитара)**

Генерални директор Унеска, као депозитар ове конвенције, ће обавијестити државе стране Организације, државе које нису чланице Организације, поменуте у члану 33, као и Уједињене нације о полагању свих инструмената ратификације, прихватања, одобрења или приступа наведених у члановима 32 и 33, као и о отказивањима, поменутих у члану 36.

Члан 38 **(Измјене)**

1. Држава страна може, писменим обавјештењем адресираним на генералног директора предложити измјене ове конвенције. Генерални директор ће циркуларно упутити такво обавјештење свим државама странама. Ако, у року од шест мјесеци од датума циркуларног упућивања обавјештења, не мање од половине држава страна одговори повољно на захтјев, генерални директор ће изнијети такав приједлог на сљедећој сједници Генералне скупштине за дискусију и могуће усвајање.

2. Измјене ће бити усвојене двотрећинском већином држава страна које су присутне и гласају.

3. Када се усвоје, измјене ове конвенције ће бити достављене на ратификацију, прихватање, одобрење или приступ државама странама.

4. Измјене ће ступити на снагу, али само у односу на државе стране које су ратификовале, прихватиле, одобриле или приступиле њима, три мјесеца након полагања инструмената поменутих у ставу 3 овог члана од стране двије трећине држава страна. Стога, за сваку државу страну која ратификује, прихвати, одобри или приступи измјени, речена измјена ће ступити на снагу три мјесеца након датума полагања од стране те државе њеног инструмента ратификације, прихватања, одобрења или приступа.

5. Процедура из ставова 3 и 4 не примјењује се на члан 5 у вези са бројем држава страна Комисије. Ове измјене ће ступити на снагу у вријеме када се усвоје.

6. Држава која постаје страна потписнице ове конвенције након ступања на снагу амандмана у складу са ставом 4 овог члана, а у случају да не изрази другачију намјеру, сматра се:

- (a) као страна потписница ове конвенције која је измијењена и допуњена;
- (b) као страна потписница ове конвенције која није измијењена и допуњена у односу на другу страну потписницу коју измјене и допуне не обавезују.

Члан 39 (Важећи текстови)

Ова конвенција је сачињена на арапском, кинеском, енглеском, француском, руском и шпанском, при чему су свих шест текстова једнако важећи.

СТРУЧНИ ПРИЛОЗИ

Др Драгица Панић Кашански

РАЗВОЈНЕ МОГУЋНОСТИ ОЧУВАЊА И ЗАШТИТЕ НЕМАТЕРИЈАЛНЕ БАШТИНЕ У БиХ

Сажетак:

У овом раду се нуде предлози за конкретне радње које Босна и Херцеговина треба да предузме на испуњавању обавеза које произлазе из Унескове Конвенције о очувању нематеријалне културне баштине.

Кључне ријечи:

нематеријална баштина, УНЕСКО, државна комисија, радна тијела, одбори, министарства, људски ресурси, јединствена листа, регистар, институти, извјештаји

Мјере заштите треба да допринесу очувању нематеријалне баштине у БиХ

Развој подразумијева раст, стагнацију и опадање. Кад кажемо развој, а говоримо о културној баштини, морамо нагласити да ли говоримо са аспекта стручњака за поједине врсте, организатора културног туризма, законодавца, носиоца, преносиоца или лаика. За свакога од њих појам развоја има друго значење. Једни се баве спонтаним, други усмјереним развојем.

Спонтани развој иманентан је свему ономе што називамо традицијом, баштином. То је дуготрајан процес путем којег настају добра културног насљеђа. То је процес у којем су облици (елементи, феномени, појавни облици нематеријалне баштине) изложени селекцији и имају дубоку везу са прошлошћу. Иза спонтаног развоја слиједе различити резултати: варијантност, надоградња, преобликовање, хибридизација, обogaћења. Зависно од аспекта посматрања, неке од ових промјена могу се називати: деградацијом, контаминацијом или одумирањем основних облика. Путем

селекције народ бира које ће елементе да баштини, а које да одбаци.

Ко треба да чува и штити културна добра? Врло је важно нагласити да очување и заштита нематеријалних културних добара не значе заустављање њиховог развоја. Непосредни чувари појединих елемената нематеријалне баштине су живи носиоци (практиканти као живе покретне изложбе и зналци као живи депои) и преносиоци («учитељи» народног стваралаштва који усменом предајом продужавају вијек појединим елементима нематеријалне баштине). То су наши казивачи са руралних и урбаних терена. Посредни чувари су сви они који институционално или приватно посједују неку врсту записа – докумената који свједоче о постојању културног добра нематеријалне баштине. Које припадају послови заштите? Само и искључиво научним и стручним установама (са спољним сарадницима) које кроз своје програме: истражују, анализирају, уочавају законитости, осмишљавају и спроводе мјере заштите. Мјере заштите треба да допринесу очувању нематеријалне баштине.

Није на научним и стручним институцијама да врше селекцију у смислу да носиоцима и преносиоцима сугеришу шта треба да чувају, а шта не. На њима је да кажу шта треба да буде заштићено из збирке елемената (облика, феномена) што је путем селекције до данас преживјело (од првог познатог записа до оног што постоји на терену још незаписано). Да ли се институције баве и чувањем? Да, посредним чувањем записа – докумената и спровођењем мјера заштите које омогућавању чување, обавезно без ометања даљег спонтаног развоја. Све што сам рекла, односи се само на оригинална културна добра из области нематеријалне баштине каква постоје манифестована на терену или неманифестована у виду сјећања, а не на сурогате који живе као фолклоризми. У области примјене нематеријалног културног насљеђа за

потребе сценског приказивања, што јесте «фолклор из друге руке» односно фолклоризам, гдје се поједини облици (нпр. орска игра, пјесме, ношња, обичаји) произвољно бирају, обрађују, преносе и презентују, ријеч струке би морала да буде пресудна. Увидом у стање на терену тврдим да је културно-умјетнички аматеризам (изузимајући врло ријетке примјере) област у којој се културном насљеђу наноси највећа штета. Познато је да је «пут у пакао поплочан добрим намјерама». За такво стање најмања је кривица на културно-умјетничким друштвима. Анализа разлога који су довели до оваквог стања може да буде засебна тема неког округлог стола. Чињеница је да стање није добро и да је сазрело вријеме да се започне са озбиљним радом у овој области.

Усмјеравање развоја система очувања и заштите нематеријалних културних добара захтијева прије свега препознавање развојних могућности. Најпознатији термин из области усмјереног развоја је одрживи развој. Управо овај, помало контрадикторан термин, веома је примјенљив у области заштите и очувања нематеријалне баштине.

Одрживи развој културне баштине подразумијева очување и заштиту онога што смо добили у насљеђе, па тако и свега оног што спада у сферу нематеријалних добара. Као што нас подсећају да смо планету земљу позајмили од предака и дужни смо да је сачувамо за потомке, тако и свој духовни, матерњи и отаџбински пртљаг, треба радосно да прихватимо и да га настојимо што боље разумјети. Оно што не можемо доживјети или разумјети, или нисмо успјели да заволимо, немамо право да игноришемо, занемарујемо, уништавамо. Дужност нам је да баштину предамо потомцима и пружимо им могућност да они сами дешифрују поруке које смо као насљеђе добили да би их за њих сачували. Кад кажем МИ мислим на сваког човјека на кугли земаљској, па тако и на сваког човјека у Босни и Херцеговини. То је та свијест

која се уобличава као једна од ријетких добрих посљедица глобализације.

Ратификовањем Конвенције, држава БиХ се обавезала да ће чувати и штитити нематеријалну културну баштину. На нама је да кроз стручну расправу дођемо до најбољег рјешења како да се то чини. У држави је и до сада нематеријална културна баштина и чувана и штићена, негдје више, негдје боље, негдје никако. Сад нам се пружа могућност да од државе добијемо оно што нам већ више деценија недостаје: могућност институционалног повезивања и континуираног рада на задацима заштите; сигурну финансијску подршку и систематска истраживања, како на већ обрађиваним теренима, тако и на «бијелим пољима» етнолошке карте БиХ.

НЕМАТЕРИЈАЛНА КУЛТУРНА БАШТИНА и УНЕСКО

УНЕСКО објашњава појам нематеријалне културне баштине:

“Нематеријална културна баштина је пракса, презентација, изражавање, као и удружена знања и неопходне вјештине, које заједнице, групе и у неким случајевима појединци препознају као дио своје културне баштине.” Преношена с генерације на генерацију, константно обнављана у друштвеним заједницама и групама као реакција на околину, као интеракција с природом и историјским условима постојања; нематеријална културна баштина изазива осјећања идентитета и континуитета. Значај нематеријалне културне баштине је и у томе што промовише, одржава и развија културни диверзитет и људску креативност. У складу с дефиницијом Унеска, проф. Ђовани Пина је, уз напомену да је тешко прецизно повући границе, одредио три категорије нематеријалне културне баштине:

1. Културни изрази или традиционални начини живота

- одређене заједнице, као на пример религијски ритуали, традиционална економија, фолклор, отелотворени у физичком облику;
2. Индивидуална и колективна изражавања која немају физички облик: језик, памћење, усмена традиција, песме и незаписана традиционална музика;
 3. Симболична и метафорична значења предмета материјалне баштине.

УЛОГА ДРЖАВНЕ КОМИСИЈЕ ЗА САРАДЊУ СА УНЕСКОМ У СПРОВОЂЕЊУ КОНВЕНЦИЈЕ

Конвенција за заштиту нематеријалне културне баштине прихваћена је на 32. Општој скупштини Уенска у октобру 2003. године. У Босни и Херцеговини је Конвенција ступила на снагу 23. маја 2009. године. Министарство цивилних послова је централно тијело за њено спровођење, а Државна комисија за сарадњу са Унеском (савјетодавно тијело Савјета министара Босне и Херцеговине), једина је овлашћена институција која врши послове комуникације и администрације са Унеском. Министарство културе и спорта Владе Федерације Босне и Херцеговине, Министарство просвјете и културе Владе Републике Српске и Одјељење за привредни развој, спорт и културу Владе Брчко дистрикта Босне и Херцеговине, задужени су да предузму све потребне активности на испуњавању обавеза које произлазе из поменуте Конвенције имајући у виду и чињеницу да Унеско захтијева периодичне извјештаје о примјени исте.

Ступањем на снагу Конвенције за заштиту нематеријалне културне баштине, умјесто Листе ремек-дјела усмене и нематеријалне баштине човјечанства, Унеско је оформио двије нове листе:

- Репрезентативну листу нематеријалне културне баш-

тине човјечанства и

- Листу нематеријалне културне баштине којој је потребна хитна заштита.

Као база из које се врши ужи избор на споменуте двије листе треба да послужи: Регистар културних добара БиХ и Јединствена листа нематеријалних добара у БиХ. Само Државна комисија може припремити номинацију елемената културних добара за поменуте Унескове листе. Да би Комисија дошла до ваљаних података и да би остала у сталној комуникацији са онима који ће бити овлашћени да на листе уписују добра, биће неопходно да на основу члана 18 Пословника о раду Државне комисије за сарадњу са Унеском, оснује радно тијело - Главни одбор за нематеријалну баштину са одборима (секцијама) за поједина подручја. У одборе би, поред чланова Комисије требало да буду изабрани спољни угледни стручњаци из одговарајућих подручја интереса. Проходност стручњака мора да буде потпуна. Стручњак ће да дјелује из сфере свога интересовања тамо гдје буде потребан, без обзира који га је орган именовао. Број чланова, садржај и метод рада одбора, Комисија ће дефинисати својом одлуком о оснивању Главног одбора и појединих одбора. То могу бити одбори за:

- усмену традицију,
- сценске изразе;
- музичке изразе,
- традиционална знања,
- обреде и обичаје,
- културне просторе.

Док се научне и стручне институције баве пасивним очувањем и активном заштитом нематеријалне баштине (која предвиђа све фазе процеса од рекогносцирања, сакупљања, валоризације до документовања и технолошке

заштите), подручје дјеловања одбора је искључиво заштита добара: одабир, разматрање и припремање предлога за упис нематеријалних културних добара у базне листе и регистре нематеријалних добара БиХ и на обје Унескове листе, као и предлагање и праћење спровођења мјера заштите и популаризације.

Ради усклађивања са одредницама конвенције биће потребно развити уз помоћ стручњака из комисија и одбора посебан систем пријављивања и одабира нематеријалне културне баштине за упис у Регистар. Тај систем треба да укључује носиоце баштине у свим фазама припреме уписа: од пријаве коју могу поднијети носиоци, до њихове интерпретације и доживљаја властите баштине, преко учествовања у припреми и спровођењу будућих пројеката с циљем очувања те баштине. Посебан пријавни образац треба да доноси: основне идентификационе податке о добру, проблеме везане уз његово очување, предлоге мјера очувања, попутну документацију (аудио, видео и осталих врста материјала). На основу предлога и помоћу посебних критеријума Одбор при Државној комисији одлучује који ће се елемент и под којим називом уписати у Регистар те које ће тачно подручје бити укључено.

Неопходно је успоставити директоријум, да Државна комисија поред актуелних и активних стручњака, у појединим случајевима може рачунати и на студенте и оне експерте који су пензионисани. Да данас постоји Удружење фолклориста Босне и Херцеговине било би идеално тијело за директну сарадњу са Државном комисијом јер је било свеобухватно у области народног стваралаштва. Можда би будућа радна тијела Комисије требало да обнове ову изванредну струковну организацију и на тај начин избјегну поновно откривање онога у шта је једном већ уложена велика енергија и много знања. Тако би се ријешило и питање

унутрашње организације Одбора, финансирање, одласци на терен, надокнаде стручњацима и све оно без чега нема озбиљног посла.

Кад можемо очекивати прво проглашење баштине у БиХ уписане на Унескове листе? Прелиминарне листе које ће се појавити на овом округлом столу нипошто не треба објављивати јер пријевремени подаци у јавности, уз наш менталитет и ниво полазне тачке за рјешавање проблема, могу изазвати више штете него користи. Формирање било које поменуте листе треба схватити као вишегодишњи пројекат.

На крају закључимо шта је потребно за почетак припрема:

- Усвојити Закон о културним добрима БиХ који укључује и нематеријална културна добра;
- Консултовати Стратегију развоја културе у БиХ која укључује и нематеријална добра;
- Припремити Закон о заштити културних добара који ће предвидјети и заштиту нематеријалних културних добара
- Сачинити директоријум компетентних личности и институција за област нематеријалне баштине у БиХ
- Одлуком Државне комисије за сарадњу са Унеском формирати Радно тијело-Главни одбор за нематеријалну баштину
- Одлуком Министарства просвјете и културе Републике Српске формирати Комисију за нематеријалну баштину (са одборима за поједина подручја);
- Одлуком Федералног министарства културе и спорта формирати Комисију за нематеријалну баштину
- Одлуком градоначелника Брчко дистрикта БиХ формирати Комисију за нематеријалну баштину;
- Министарству цивилних послова и Државној комисији обратити се за имена стручњака и институција које ће се бавити питањима заштите;

- Група задужених стручњака треба да сачини Акциони план за примјену Конвенције;
- Инститиције које могу одмах да започну припреме, да интензивирају формирање збирки из којих ће касније бити могуће проглашење нематеријалног добра за културно добро различитих категорија према критеријумима које је поставио Унеско;
- Установити изглед обрасца за извјештаје о примјени и динамику извјештавања;
- Уградити потребе комисија у буџете министарстава
- Покренути формирање Института за фолклор РС при АНИУРС;
- Покренути формирање Музеја Брчко дистрикта БиХ.

У сусједној Хрватској је прво проглашење нематеријалне баштине уписане на Унескове листе предвиђено је за јесен 2009. године. Хрватска је Конвенцију ратификовала 2005. год. Четири године рада да би се дошло до листе у земљи која је једноставније уређена од БиХ, која има више институција културе и много јаче људске ресурсе за овакав подухват, нека нам буду показатељ да је пред нама веома дуг пут и доста рада.

ИДЕНТИФИКАЦИЈА

1. Идентификација елемента	
1.1. Назив елемента, као што се користи у датој заједници или групи	Романијске кајде
1.2. Кратак, крајње информативан наслов (укључујући индикацију области)	Полифоно пјевање друге категорије;
1.3. Укључена(е) заједница(е)	Полазници радионица Културно наслеђе празника и свакодневице
1.4. Физичка (е) локација(е) елемената	Становништво у Брчко дистрикту БиХ (Подручја из којих потичу носиоци традиције: Романија, Сарајевско-романијско подручје: Сарајевско Поље, Илијаш, Подлугови, Нишићи).
1.5. Кратак опис елемента	Главна карактеристика пјесама из овог краја је да се увијек изводе двогласно, са устаљеним напјевима које називају кајда, мелодија, арија, на које се пјевају различити текстови. Пјесме извођачи разврставају и именују према прилици у којој се изводе на: божићне, васкршње, славске, свадбене, завичајне, пријатељске, мобене, чобанске, барабинске и љубавне пјесме.
2. Карактеристике елемената	
2.1. Повезаност са материјалним елементима (оруђа, алати, инструменти и др.) који прате предложени нематеријални елемент (ако постоји)	
2.2. Повезаност са нематеријалним елементима који прате предложени елемент (ако постоји)	
2.3. Језик(ци), регистар(и), ниво(и) укључених говора	Српски језик

2.4. Виђење поријекла	Надовезујући се на претходнике и њихове резултате, теренска истраживања новијег датума потврђују да се традиционалне народне пјесме овог краја изводе у свом препознатљивом маниру и данас. Грађа забиљежена 2013-2016. године на простору Пала и Мокрог (али и у Нишићима, Подлуговима и Брчком код расељеног становништва), потврдила је без изузетка да је ријеч о пјевању које Рихтман назива полифоним облицима друге категорије. Ово архаично пјевање на велику кајду баштине православни Срби који свој културни идентитет у прошлости или садашњости везују за сарајевско-романијски крај. Још увијек је жива пракса да се пјесме сеоске традиције именују, те стога пјевачи и данас разликују божићне, славске, свадбене, завичајне, васкршње, љубавне, пријатељске, чобанске, барабинске и мобене пјесме, иако се неке од њих изводе са измијењеном функцијом, мјестом и приликом за извођење. Због својих музичких особина етномузиколози 20. вијека ово пјевање означавају као старобосанско, а Рихтман му доказује архаично поријекло које потиче од старобалканских илирских племена. Пјевање припада тзв. динарском типу, стила тијесних интервала са сазвучјем консонантне секунде, а налазимо га у првом реду код сточарског становништва, претежно у брдовитим подручјима. Веома је распрострањен на територији Босне и Херцеговине па је указивао на својеврсну древну музичку целовитост балканских простора.
3. Лица и институције укључене у елементе	
3.1. Стручњак(ци)/извођач(и): име(на), доб, пол, социјални статус, и/или професионална категорија, итд.	Др Драгица Панић Кашански

3.2. Остали учесници (нпр. носиоци/чувари)	Пјевачка група Илићка, мушка и женска
3.3. Уобичајена пракса која управља приступом елементу или његовим аспектима	Слава, свадба, манифестације, сабори, такмичења, културно-умјетничка друштва
3.4. Начин преноса	Усмено и путем медија; подучавањем
3.5. Надлежне организације (невладине организације и др.)	
4. Стање елемента: промјенивост	
4.1. Пријетње у доношењу законских одредаба	
4.2. Пријетње преносу	
4.3. Доступност повезаних материјалних елемената и ресурса	
4.4. Примјенивост повезаних материјалних и нематеријалних елемената	
4.5. Постојеће заштитне мјере	
5. Прикупљање података и прављење пописа	
5.1. Сагласност и учешће заједнице/групе у прикупљању података и прављењу пописа	
5.2. Ограничења, уколико постоје, о коришћењу прикупљених података	
5.3. Људски ресурси: име и статус или припадност	
5.4. Датум и мјесто прикупљања података	
5.5. Датум уноса података у попис	
5.6. Попис састављен од...	

6. Референце за литературу, дискографију, аудиовизуелни материјал, архиве	
Литература	• Golemović O. Dimitrije, 1987, Narodna muzika Podrinja, Drugari, Sarajevo (sa dve gramofonske ploče) • Dvorniković Vladimir, 1955, „Problem preslovenskog, starobalkanskog elementa u našem muzičkom folkloru“, Rad Kongresa folklorista Jugoslavije, Na Bjelašnici 1955 i u Puli 1952, Zagreb, Izdanje i naklada Saveza udruženja folklorista Jugoslavije, urednik: Vinko Žganec, 91-95. • Rihtman Cvjetko, 1951, „Polifoni oblici u narodnoj muzici Bosne i Hercegovine“, Bilten Instituta za proučavanje folklor, br. 1, Sarajevo, 16. • Rihtman Cvjetko, 1955, „O ilirskom porijeklu polifonih oblika narodne muzike Bosne i Hercegovine“, Rad Kongresa folklorista Jugoslavije, Na Bjelašnici 1955 i u Puli 1952, Zagreb, • Izdanje i naklada Saveza udruženja folklorista Jugoslavije, urednik: Vinko Žganec, 99-104. • Fulanović-Šošić Miroslava, 1997, „O najstarijem sloju tradicionalne folklorne muzike Bosne i Hercegovine“, Muzika/Music, Časopis za muzičku kulturu, 1/4, Dr Ivan Čavlović, Muzička akademija, Sarajevo, G. Muzikološko društvo, 17. • Fulanović-Šošić Miroslava, 2003, „O značajnim oblicima starije folklorne polifonije Bosne i Hercegovine“, Дани Владе С. Милошевића, научни скуп (зборник радова), ур. др Димитрије О. Големовић, Бања Лука, Академија умјетности Бања Лука, 16.

	• Панић Кашански, Драгица, Пандуревић, Јеленка и Ирена Медар-Тања. „Omnia mea mecum porto“. Могућности имплементације конвенције УНЕСКО 2003. на примјеру сарајевско-романијске кајде“. • Владо С. Милошевић: етномузиколог, композитор и педагог, Традиција као инспирација, Зборник радова са научног скупа поводом обиљежавања 40. година постојања и рада Универзитета у Бањој Луци. Бања Лука: Академија умјетности Универзитета у Бањој Луци / Академија наука и умјетности Републике Српске.
Дискографија	• Први сабор старог пјевања у Срба „Од пјесме ми нема ништа драже, пјесма тужно срце располаже“ Војковићи, Источна Илица 15. 9.2007. Организатори: Град Источно Сарајево, Општина Источна Илица Медијски спонзори: Радио-Телевизија Републике Српске, Радио Источно Сарајево • КУД „Војковићи“ – Мушка изворна група „Српски соколови“, Женска изворна група „Војковчанке“ издавач: ТВ Дуга • Други сабор српског пјевања „Пјесмо моја мили разговоре“ Војковићи, 20. 9. 2008. • „Пјевај куме, пјеват’ је милина и наша је пјевала старина“ снимао: Пеђа Харт • Први сабор српских села Умчани, Пречани, Обла Брда, Раовићи и Шабанци; Умчани 15. 7. 2007. Студио Микорић

	• Сарајевско поље и планина КУД „Илићка“ Брчко студио: „Оникс“ • Први сабор Подграђана • Најљепше изворне романијске пјесме из околине Пала; Мушка и женска изворна група КУД „Младост“ Пале, Република Српска • Илијашко вече 3 Издавач: „Контакт М“- Бијељина 3. 11. 2007. • Концерт изворних пјесама, фусала и фолклора; Касиндо-Источна Илица 11. 2. 2010. Фото „Блиц“ • Трновска Голгота (посвећено свештенику Недељку Поповићу и погинулим борцима из Трнова) • Мраковско сијело на Видовдан 26.8.2008. Издавач: Студио „Контакт М“ • Запјевај уживо (организатор Чола бенд) Источно Сарајево 26. 3. 2008. • Изворна група „Јахорина“ • Изворне - Славија (нема података о издавачу) • Планинке март 2013 (нема података о издавачу) • „Наше село“ Војковићи март 2013; Издавач: Радио-Телевизија Источно Сарајево • Планинке 20. 12. 2009. (нема података о издавачу) • Наше село Довлићи 30. 12. 2012. Издавач: Радио –Телевизија Источно Сарајево • 3 Сабор српског пјевања 1. дио 2009. године • Доња Сопотица – Ново Горажде Копачи (Пети сабор; Вера и Зока; нема података о издавачу) • С.О.Т 15.11. 2009. Романија - Мокро • Звуци завичаја КУД „Свети Никола“ Фоча; Мушка пјевачка група „Фочанске лоле“
--	--

	• Сарајевско вече 24. 10. 2008. Бијељина - Снимци Slay студио и продукција Пале, 2017;
Аудиовизуелни материјал	Теренски снимци Зоране Гује од 2012-2017.; теренски снимци Софије Вучићевић од 2014 до 2017; Теренски снимци Катедре за етномузикологију Академије умјетности у Бањој Луци
Архиве	Теренски снимци Архива за фолклорну грађу Катедре за етномузикологију; Институт за музикологију и етномузикологију Сарајево; Фоно-архив Радио Сарајево; Радио Соколац; ТВ Сарајево;
	Снимци са смотре Аматерског стваралаштва Брчко дистрикта БиХ
7. Идентификација елемента	
7.1. Назив елемента, као што се користи у датој заједници или групи	Посавско и озренско пјевање удвоје
7.2. Кратак, крајње информативан наслов (укључујући индикацију области)	Полифоно пјевање друге категорије
7.3. Укључена(е) заједница(е)	Полазници и демонстратори радионица Нематеријално културно насљеђе празника и свакодневице; Домаће становништво села Брчко дистрикта БиХ, расељено становништво Озрена
7.4. Физичка(е) локација(е) елемената	Посавина и Озрен, као и Брчко дистрикт БиХ

7.5. Кратак опис	Пјесме и кајде које се изводе спорим и брзим гласом, названо пјевање удвоје: сјецкавице, тркавице, преклапуше, барабинске, пјевачке, канталице, чанталице, дервентске, шокачке, као и пјесме исте традиције изведене на начин „дугог гласа“, као сватовске, хоћке и друге. Полифоно пјевање карактеристично по облицима пјевања који настају из међузависног односа два гласа (дионице). У пјевању старијих двогласних пјесама у Босанској Посавини, Сјевероисточној Босни, Централној Босни и Босанском Подрињу учествују два или три пјевача истог пола, па се каже да се пјесма изводи удвоје или утроје. Међутим, кад се каже пјевање удвоје или пјевање утроје не мисли се само на број извођача традиционалног напјева, него и на специфичне полифоне облике уз које иду и знања из области музичке традиције одређеног краја и свих народа који их баштине. Пјевање удвоје је једно од обиљежја посавског музичког дијалекта, и познају га сви народи и мањине који ареал Посавине у Републици Српској (и БиХ) доживљавају као свој завичај, што значи да је ријеч о „кајдама са географским поријеклом“ које могу бити и база за „брендирање традиционалног производа“. Старија вокална грађа назива се старинским сељачким, изворним пјевањем удвоје и припада селу,
-------------------------	--

	док је пјевање удвоје снимљено на „носаче звука“ уз инструменталну пратњу (шаргије и виолине и разних оркестара) која носи назив изворњаци варијанта новокомпоноване музике базиране на сеоској вокалној пракси удвоје. Испреплитаност савременог и архаичног (нови текст, старе кајде). Стваралаштво инспирисано животном праксом – теме везане за све аспекте живота. У оквиру пјевања удвоје разликују се спори и брзи глас, односно 1) развлачене кајде и 2) тркавице, преклапуше, барабинске и друге, односно, пјесме на кратки и дуги глас. Посавско пјевање удвоје је новији назив за ову врсту пјевања која се изводи и на планинама (Озрен, Мајевица, Требава) и која је традиција свих народа који живе у ширем ареалу који обухвата територију горње десне четвртине БиХ у оквиру које се налазе административне границе РС, ФБиХ и Брчко дистрикта. Назив посавско и шокачко долази од времена популаризације пјевања удвоје путем радија, музичке продукције прије скоро пола вијека и везује се за прве популарне извођаче Илију и Марка Бегића из Дервенте и Глас Кумуне из Добоја.
8. Карактеристике елемената	
8.1. Повезаност са материјалним елементима (оруђа, алати, инструменти и др.) који прате предложени нематеријални елеменат (ако постоји)	Традиционални музички инструменти шаргија и виолина. Носачи звука Сцена

8.2. Повезаност са нематеријалним елементима који прате предложени елемент (ако постоји)	Животни и годишњи циклус обичаја; савремене манифестације, радна сијела, манифестације.
8.3. Језик(ци), регистар(и), ниво укључених говора	Српски, хрватски, бошњачки, ромски
8.4. Виђење поријекла	Надовезујући се на претходнике и њихове резултате, теренска истраживања новијег датума потврђују да се традиционалне народне пјесме овог краја изводе у свом препознатљивом маниру и данас. Рихтман их назива полифоним облицима друге категорије. Због својих музичких особина доказује му се архаично поријекло које потиче од старобалканских илирских племена. Пјевање припада тзв. динарском типу, са сазвучјем консонантне секунде, а налази се у првом реду код сточарског становништва, претежно у брдовитим подручјима. Веома је распрострањено на територији Босне и Херцеговине. Динарско пјевање обухвата динарску етнографску зону која се сад протеже кроз четири државе, а што указује на својеврсну древну музичку цјеловитост балканских простора. У оквиру динарског пјевања, традиционално пјевање Босне и Херцеговине обухвата више дијалеката које све повезује секундно сазвучје, а специфичности се сагледавају у оквиру извођачких и музичких карактеристика. Тако на територији БиХ пјевање удвоје је специфичан назив који симболизује и извођачке и музичке посебности.

9. Особе и институције укључене у елементе	
9.1. Стручњак(ци)/извођач(и): име(на), доб, пол, социјални статус, и/или професионална категорија, итд.	Др Драгица Панић Кашански (ж, 1961), доцент Академија умјетности Бања Лука
9.2. Остали учесници (нпр. носиоци/ чувари)	Горан Благојевић, виолиниста и шаргијаш, колекционар, Митар Јовић, шаргијаш и градитељ кордофоних инструмената
9.3. Уобичајена пракса која управља приступом елементу или његовим аспектима	
9.4. Начини преноса	Усменим путем у шта су укључени и медији
9.5. Надлежне организације (невладине организације и др.)	Туристичка организација РС
10. Стање елемента: промјењивост	
10.1. Пријетње у доношењу законских одредаб	Нема
10.2. Пријетње преносу	Нема
10.3. Доступност повезаних материјалних елемената и ресурса	Доступни
10.4. Примјењивост повезаних материјалних и нематеријалних елемената	Потпуно примјењиви
10.5. Постојеће заштитне мјере	Радио и ТВ емисије, културне манifestације
11. Прикупљање података и прављење пописа	
11.1. Сагласност и учешће заједнице/ групе у прикупљању података и прављењу пописа	Изјаве стваралаца који посједују и извјесна ауторска права (на текстове) да су сагласни да се пјевање удвоје заштити као специфична пракса.
11.2. Ограничења, уколико постоје, о коришћењу прикупљених података	Ауторска прва стваралаца и истраживача

11.3. Људски ресурси: име и статус или припадност	Др Драгица Панић Кашански
11.4. Датум и мјесто прикупљања података	
11.5. Датум уноса података у попис	мај 2017
11.6. Попис састављен од...	
12. Референце за литературу, дискографију, аудиовизуелни материјал, архиве	
Литература	- Драгица Панић Кашански, Изворњаци, музика урбаног сељака, у: зборник радова, Научни скуп Дани Владе Милошевић 2003, уредник: Димитрије Големовић, Академија умјетности, Бања Лука 2003, 19-25; - Иста, Izvornjaci (original folk music) – music of village origin as a part of popular city culture – Tole-race without looss of identity, Urban music in the Balkans, edited by: Sokol Shupo International Symposium, September 28-October 01, 2006, Documentation and Communication Center for regio-nal Music, ASMUS, Tirana, 315-329; - Иста, Музика сеоског поријекла као дио попу-ларне градске културе, у: Баштинар бр. 9, уредник Драгица Панић Кашански, Брчко 2007, 52-66; - Иста, Research arhaic and modern in triditonal music today: on example of "izvornjaci" vocal-in-strumental bands of northeast Bosnia and Posavi-na, International Symposium, Brčko, Decembre 06-09 2007, 232-236. - Кајмаковић, Радмила: Народни обичаји становништва Дервенте, GZM, Etnologija, sv. XXX/XXXI, 1975/76, Sarajevo 1978;

	-Крајтмајер, Винко: Неки узорци мјера кордофо-них инструмената типа дуговратих леута на те-риторији сјевероисточне Босне, Рад 27. конгреса СУФЈ, Бања Врућница 1980, Сарајево, 1982. - Oršolić, Mario: Pučka glazba, Toliška tkanica, ur: Mario Nedić, Tolisa 2007. - Радмила Пешић и Нада Милошевић Ђорђевић, Народна књижевност, Вук Караџић, Београд 1984; - М. S. Filipović, Prilozi etnološkom poznavanju sjeveroistočne Bosne, Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, Grada, knj. XVI, Odjeljenje društvenih nauka, knj. 12 Sarajevo, 1969, 5
Дискографија	Електронски архив који укључује плоче, аудио-касете и CD, DVD;
Аудиовизуелни материјал	Снимци са радионица, Филм Петра Р. Васића „Шаре у потки“
Архиве	Архии радија: Шамац, Дервента, Модрича, Добој, Брчко; Архиви издавача: Реноме Бијељина, Лувас Брчко, БН телевизије; Архив Горана Благојевића из Брчког Архив Земаљског музеја у Сарајеву. Архив Катедре за етномузикологију АУБЛ

ДОБРЕ ПРАКСЕ

НАСЉЕЂЕ

Нематеријално културно наслеђе и активности на упису Унескове листе које могу да послуже као примјер добре праксе

Посљедњих десетак година свједоци смо тенденције да се у академском и јавном дискурсу концепти културног наслеђа у сфери нематеријалног чврсто везују за постулате Унескове Конвенције из 2003. године, иако је ријеч о истраживачком простору који барем стотину година дијеле етнологија, антропологија, фолклористика, историја религије, не раздвајајући га од материјалних артефаката који су с њим у нераскидивој вези. Премда истаживања традицијске културе и колективних идентитета, која се на Универзитету у Бањој Луци већ неколико година спроводе у оквиру интердисциплинарног научно-истраживачког пројекта „Проучавање и заштита нематеријалне културне баштине Републике Српске“, научно оправдање проналазе у простору који је изван и изнад административног оквира Конвенције, сабирна тачка у којој су се ове двије перспективе укрстиле заслужује да буде освијетљена. Пројекат није осмишљен тек с циљем да се констатује постојање или непостојање појединих елемената традиционалне културе, превасходни задатак је уочавање развојних процеса, модификација вриједносног система, рекреирања и допуњавања новим садржајима, што је природна и очекивана посљедица развоја и трансформације локалних заједница.

Научно и стручно сређивање и чување забиљеженог материјала, што подразумијева израду електронске базе података, фонотеке, филмотеке, видеотеке, фототеке, стручне

картотеке, предузима се ради заштите културног насљеђа, као научни и стручни допринос изради Националног каталога нематеријалног културног насљеђа, што је основни и најважнији корак у правцу имплементације Конвенције Унеска из 2003. године и у позиционирању изузетних културних вриједности на листу заштићених, или ремек-дјела свјетске културне баштине.

Нематеријално културно насљеђе је појам који подразумева вјештине, изразе, знања и умијећа које заједница прихвата као дио своје културне традиције и свог начина живота, у прошлости и данас. Конкретно, то је језик, дијалекти, говори, топонимика, те усмена књижевност свих врста, затим фолклорно стваралаштво у подручју музике, плеса, обичаја и обреда, усмених предања, као и традиционална знања, вјештине и занати. Важно је нагласити да је у фокусу интересовања искључиво „жива традиција“, дакле, културне праксе које су још увијек присутне у животу локалних заједница.

ЗМИЈАЊСКИ ВЕЗ

На основу Дејтонског мировног споразум, као и устава у БиХ култура је у надлежности ентитета, односно Републике Српске и Федерације БиХ. Устав Републике Српске ("Службени гласник РС", бројеви 21/92, 21/02, 48/11), чланом 27 гарантује слободу културног и умјетничког стварања, а чланом 34 гарантује слободу изражавања националне припадности и културе. Културна баштина је од општег интереса за Републику Српску чија се заштита и очување, коришћење, унапређивање и управљање уређује посебним законима.

У погледу нематеријалног културног насљеђа Министарство просвјете и културе Републике Српске, преко своје републичке јавне установе Музеја Републике Српске, остварује координацију у погледу стручних послова са осталим музејима у Републици Српској, Заводом за заштиту културног, историјског и природног насљеђа Републике Српске, установама културе, академском заједницом, локалним заједницама, заједницама и појединцима који су носиоци, чувари и истраживачи нематеријалног културног насљеђа у Републици Српској.

Закон о културним добрима ("Службени гласник РС", бројеви 11/95, 103/08),

Закон о музејској дјелатности ("Службени гласник РС", број 89/08), као и

Измјене и допуне Закона у музејској дјелатности ("Службени гласник РС" 57/12).

Измјенама и допунама Закона о музејској дјелатности формирано је Одјељење за нематеријално културно насљеђе у Музеју Републике Српске, чија је улога координација

у погледу нематеријалног културног насљеђа кључна у сарадњи са заједницама и појединцима чуварима традиције – нематеријалног културног насљеђа.

У Републици Српској нематеријално културно насљеђе је у надлежности Одјељења за нематеријално културно насљеђе Музеја Републике Српске и регионалних центара, односно регионалних музеја, а у сарадњи са свим осталим установама културе, Заводом за заштиту културно-историјског и природног насљеђа Републике Српске, као и свим интересним заједницама и појединцима. На основу дугогодишњег рада и оквирне националне листе Републике Српске, стручњаци из Музеја Републике Српске су сачинили прелиминарну листу за Републику Српску 2011. године, а Комисија за НКН Министарства просвјете и културе Републике Српске, коју чине управо стручњаци из Музеја Републике Српске и Завода за заштиту културно-историсјког и природног насљеђа Републике Српске, као и три представника академске заједнице, дала је своју сагласност на предложену прелиминарну листу. Комисија за НКН редовно ажурира елементе за Унескову Репрезентативну листу нематеријалног културног насљеђа од значаја за човјечанство. Прелиминарну листу сачињава седам елемената и то: Крсна слава, Паљење жежнице, Невесињска олимпијада, Змијањски вез, Мркоњићки ковачи, Осећански језик и Брање траве иве на Озрену.

На основу наведеног, Музеј Републике Српске уз предлог локалне заједнице Завичајног друштва “Змијање”, 2013. године је номиновао змијањски вез на Унескову Листу нематеријалног културног насљеђа човјечанства.

Радње које су претходиле изради апликације:

1. Завичајно Удружење „Змијање“ поднијело је Иницијативу Просвјетно-педагошком заводу Републике

Српске, Министарству просвјете и културе у Влади Републике Српске и Музеју Републике Српске да се у основним школама на Змијању организују радионице веза са дјецом различитог узраста, како би се код дјеце развила свијест о значају очувања и заштите змијањског веза.

Предузете су сљедеће мјере заштите:

2. Министарство просвјете и културе у Влади Републике Српске (МПРС) је предложило, а Скупштина Републике Српске је одобрила, Закон о измјенама и допунама Закона о музејској дјелатности, у којем су увршћени чланови који се односе на нематеријално културно наслеђе, што нам је омогућило да спроведемо Конвенцију о заштити нематеријалног културног наслеђа.
3. МПРС подржало је иницијативу Завичајног друштва Змијање да се организују радионице змијањског веза за дјецу у основним школама на Змијању и дало сагласност да се радионице организују у сврху заштите и промовисања змијањског веза.
4. Републички просвјетно-педагошки завод, као најзначајнија институција образовног система у Републици Српској, подржало је иницијативу Завичајног друштва Змијање да се организују радионице змијањског веза за дјецу у основним школама на Змијању.
5. Скупштина Града Бања Лука је финансијски подржала Занатску радионицу „Домаћа радиноост Р“ Бања Лука за учествовање на Свјетском салону интелектуалне својине, истраживања и нових технологија Innova/Eureka Brussels 2011.
6. Туристичка организација Града Бања Лука је у оквиру свога дјеловања и кроз публикације Туристичке организације „Књига графичких стандарта“ и „Књига сувенира“ презентовала змијањски вез.

7. Градска развојна агенција ЦИДЕА је кроз своју публикацију, која промивише старе занате у Бањалуци, приказала рад Галерије „Домаћа радиност Р“ и рад организације „Удружење жена - Дуга“ у чијем раду је презентована заштита и очување змијањског веза.
8. Музеј Републике Српске спровео је истраживање змијањског веза на терену.
9. МПРС финансијски је подржало истраживање змијањског веза.
10. МПРС подржава организовање фестивала фолклора у оквиру којих се приказује змијањска народна ношња на којој је приказан змијањски вез.

У савременом друштву у ери глобализације и технолошког напретка локална заједница је препознала значај симболике и орнаменталних композиција змијањског веза и развила свијест о значају очувања змијањског веза као дијела културне баштине Републике Српске, односно Босне и Херцеговине.

У новембру 2014. године, на генералној сједници Унеска одлучено је да змијањски вез испуњава све услове за упис на ову престижну Листу чиме је постао дио свјетског културног насљеђа.

О везу

Специфичност змијањског веза огледа се у томе што је богатство орнамената, техника израде и колорита јединствена и посебна у односу на друге везове у Босни и Херцеговини. По својим специфичностима змијањски вез се издваја не само у односу на сусједне области већ и на сами централни и западни Балкан. Специфичност змијањског веза манифестује се по усклађености, хармонији и стилској

перфекцији геометријских орнамената укомпонованих са тамно-плавим колоритом. За разлику од других крајева Босне и Херцеговине гдје је вез на ношњама представљен у четири или двије боје, на Змијању је приказан у тамноплавој боји. Сложене орнаменталне композиције змијањског веза специфичне су по томе што у временском периоду од средине 19. вијека па до данас нису поједностављивале у једноставније орнаменталне композиције у изради. Материјал на којем је приказано умјеће израде змијањског веза доживљавао је трансформацију али је вез и даље задржавао своје аутентичне специфичности. Прво се везло на ланеним платнима, затим на памучним а данас се овај вез презентује и на савременим индустријским тканинама. Змијањским везом приказана је умјетничка креативност, унутрашња симболичка креативност и осјећајност коју је вијековима посједовала жена са Змијања у своме темпераменту и духу. Она је везом изражавала своје емоције осјећања и унутрашње стање духа. Важно је истаћи да локална заједница а прије свега Завичајно удружење „Змијање“ од почетка свога оснивања, од почетка 20. вијека уочила значај очувања традиције змијањског краја преко различитих елемената, а међу њима доминира очување и заштита техника и вјештина у изради змијањског веза.

Вјештине, технике и умјећа у изради и заштити змијањског веза у савременом друштву у којем овај вез „живи“ преносе се на различите начине. Најважније је истаћи да је значај очувања и заштите змијањског веза препознат од стране локалне заједнице у којој овај вез егзистира. На изворном простору гдје је овај вез настао, односно у етно-географској области Змијање технике и вјештине у изради веза, преносе се с кољено на кољено, односно са старијих на млађе. Савремени начин живота, глобализација, нестанак традиционалних вриједности, пробудио је свијест људи о значају очувања и заштите културне баштине у свим

облицима. Ради очувања Змијањског веза у основним школама на територији Змијања Завичајно удружење „Змијање“ је са Одјелењем за нематеријално насљеђе Музеја Републике Српске, по одобрењу Министарства просвјете и културе Републике Српске покренуло дјечије радионице преноса вјештина израде змијањског веза за дјецу узраста од 11 до 15 година.

У градским срединама технике, вјештине и знања у изради змијањског веза преносе се организовањем радионица веза при дјеловању више удружења: Етно-радионица „Галерија Р“, Удружења жена „Дуга“, затим промоцијом и продајом сувенира змијањског веза у туристичким организацијама Града Бања Лука и учествовањем на различитим домаћим и међународним сајмовима туризма и иновација, међународним фолклорним фестивалима (Културно-умјетничко друштво „Веселин Маслеша“) и локалним и међународним изложбама веза.

У Брчко дистрикту БиХ још увијек није направљен ниједан корак у правцу стварања услова за формирање листе нематеријалног културног насљеђа, иако овај етногеографски простор обилује елементима вриједним за истицање и брендирање културног производа.

Др Драгица Панић Кашански,
Др Јеленка Пандуревић,
Др Ирена Медар Тањага

OMNIA MEA MECUM PORTO или СВЕ СВОЈЕ СА СОБОМ НОСИМ

МОГУЋНОСТИ ИМПЛЕМЕНТАЦИЈЕ КОНВЕНЦИЈЕ УНЕСКО 2003. НА ПРИМЈЕРУ САРАЈЕВСКО-РОМАНИЈСКЕ КАЈДЕ

Сажетак: У раду се прати континуитет, селекција и варирање вокалног облика старије сеоске традиције познатог под називом сарајевско-романијска кајда, односно кајде Сарајевског поља и Планине. Разматрају се могућности очувања и заштите архаичног пјевања као елемента нематеријалне баштине кроз концепт самоодрживог развоја у локалној заједници, а према захтјевима које налаже имплементација Конвенције о заштити нематеријалног културног наслеђа (Унеско 2003). Полазећи од претпоставке да вокалну фолклорну традицију не чини само глас, мелодијски модел (кајда, пјесма (текст), него да су у њој садржани трагови животног искуства, контекст извођења, те амбијент у којем вокална традиција настаје и живи, откривају се могућности издвајања скупа елемената (кајда и пјесма, те орнаментика славских хљебова и плетених чарапа) који упућују на идентитет „локалне заједнице“ без обзира на мјесто гдје се уочавају као „жива традиција“ (завичај, избјеглиштво, дијаспора). Виталност одабраних елемената могуће је сагледати и у свјетлу културне атракције, што је ваљана претпоставка њиховог очувања и заштите.

Кључне ријечи: нематеријална културна баштина, сарајевско-романијска кајда, Унеско, идентитет, локална заједница

Последњих десетак година свједоци смо тенденција да се у академском и јавном дискурсу концепти нематеријалне културе и културног наслеђа у сфери нематеријалног чврсто везују за постулате Унескове Конвенције из 2003. године, иако

је ријеч о истраживачком простору који барем стотину година дијеле етнологија, антропологија, фолклористика, историја религије, не раздвајајући га од материјалних артефаката који су с њим у нераскидивој вези. Премда истаживања традицијске културе и колективних идентитета, која се на Универзитету у Бањој Луци већ неколико година спроводе у оквиру интердисциплинарног научно-истраживачког пројекта *Проучавање и заштита нематеријалне културне баштине Републике Српске*, научно оправдање проналазе у простору који је изван и изнад административног оквира Конвенције, сабирна тачка у којој су се ове двије перспективе укрстиле заслужује да буде освијетљена. Стога најшири контекст овог рада подразумева одговор на питање:

Како се традиционалне научне области могу довести у везу са једним административним (многи би рекли и помодним) механизмом препознатљивим у свјетским размјерама под појмом *Intangible cultural heritage* - ICH?

Нематеријално културно наслеђе

Нематеријално културно наслеђе је појам који подразумева вјештине, изразе, знања, умијећа које заједница прихвата као дио своје културне традиције и свог начина живота, у прошлости и данас. Конкретно, то је језик, дијалекти, говори, топонимика, те усмена књижевност свих врста, затим фолклорно стваралаштво у подручју музике, плеса, обичаја и обреда, усмених предања, као и традиционална знања, вјештине и занати. Важно је нагласити да је у фокусу интересовања искључиво „жива традиција“, дакле, културне праксе које су још увијек присутне у животу локалних заједница.

Тим научника и стручњака из различитих области које се проучавају на Универзитету у Бањој Луци у оквиру неколико

студијских програма, а у вези су са културним насљеђем, на споменутом пројекту објединила је не само свијест о томе да је „последњи час“ и да је стога неодговорно чекати „нека боља времена“ да би се пописала, описала и научно интерпретирала грађа која нестаје свакодневно, нити тек став да научно проучавање културолошких феномена захтијева интердисциплинарни приступ. Осим ових подразумејеваних ставова, кључна је била спознаја, сваког истраживача понаособ, да је теренско истраживање неопходна, али и веома сложена, захтјевна и скупа фаза научног бављења фолклором, било да је ријеч о дијалектолошком, књижевном, културноантрополошком, социолошком, етнолингвистичком, етномузиколошком, етнокореолошком или неком другом приступу.

Пројекат није осмишљен тек с циљем да се констатује постојање или непостојање појединих елемената традиционалне културе; превасходни задатак је уочавање развојних процеса, модификација вриједносног система, рекреирања и допуњавања новим садржајима, што је природна и очекивана посљедица развоја и трансформације локалних заједница. Научно и стручно сређивање и чување забиљеженог материјала, што подразумејева израду електронске базе података, фонотеке, филмотеке, видеотеке, фототеке, стручне картотеке, предузима се ради заштите културног насљеђа, као научни и стручни допринос изради Националног каталога нематеријалног културног насљеђа, што је основни и најважнији корак у правцу имплементације Конвенције Унеска из 2003. године и позиционирању изузетних културних вриједности на листу заштићених, или ремек-дјела свјетске културне баштине.

Обично се сматра да је и смисао цијелог овог процеса управо упис на свјетску листу нематеријалне културне баштине. То јесте можда крајњи видљиви резултат, али

треба знати да је због великог броја земаља потписница лимитиран број номинација, као и то да се, након периода промоције саме Конвенције путем „репрезентативне“ листе, на међународном нивоу све више потенцира листа елемената којима је потребна хитна заштита.

Последња етапа у процесу имплементације ове конвенције у националним оквирима заправо је уписивање на Листу нематеријалног културног наслеђа Републике Српске, што повлачи и конкретне мјере заштите у смислу бриге републичких институција за ваљану репрезентацију и обезбјеђење услова за очување и преношење. Уписом на листе елеменат стиче статус репрезентативног или угроженог, а његови носиоци преузимају обавезе у циљу заштите. С тим у вези, цијели овај процес требало би схватити као прилику да се брига о култури и традицији организује као систематичан и дугорочан пројекат, у оквиру наших могућности, и наравно, уз стално подизање свијести о важности таквог посла.

Заштита специфичних области нематеријалног културног наслеђа подразумијева ангажовање стручњака различитих профила, и у том смислу научне институције функционишу као незаобилазни партнери. Само истраживање и документовање, и нарочито писање и објављивање научних и стручних радова може се сматрати добром праксом очувања традиције, у сврху препознавања и аргументовања репрезентативне вриједности неког елемента нематеријалне културе.

Овим радом намјеравали смо постићи двоструки циљ:

1. Допринијети позиционирању фолклористике као струке у контексту интердисциплинарних и административних настојања да се опише, попише, сачува и промовише нематеријално културно наслеђе;
2. Показати на конкретном примјеру како разнородни елементи нематеријалног културног наслеђа учест-

вују у стварању социјалне кохезије у локалној заједници и изградњи локалног идентитета.

Сарајевско-романијска кајда

Поштујући стручну и научну тематику овог скупа, извукли смо у први план сарајевско-романијске кајде, односно кајде Сарајевског Поља и Планине, пратећи континуитет, селекцију и варирање овог вокалног облика који припада старијој сеоској традицији, а с намјером да се на одабраном примјеру покажу могућности за очување елемента нематеријалног културног наслеђа кроз едукацију, идентификацију, документацију, научно истраживање, очување, заштиту, промоцију путем формалног и неформалог образовања, али и ревитализацију напуштених елемената.

У планирању теренског истраживања пошло се трагом који је назначио Цвјетко Рихтман прије више од шест деценија описавши ареал распрострања музичких облика које је назвао полифоним облицима у народној музици Босне и Херцеговине. (Rihtman: 3-38)

Рихтману су власти послје Другог свјетског рата додијелиле низ важних задатака међу којима је и оснивање и организовање рада Института за проучавање фолклора 1947. године. Окупивши стручне сараднике из различитих области које проучавају фолклор, прва систематска институционална истраживања су обављена управо на подручју Романије, Гласинца и Звијезде (општина Вареш). (Legat, 2008:8)

У првом Билтену Института за проучавање фолклора из 1951. године, објављени су записи 51 кајде (напјева) међу којима је и 14 записа кајди из шире и уже околине Сарајева: „под Романијом“, 2 записа из Подградаца и 4 из Сумбуловца, „код Сарајева“ 2 записа из Подлугова, и на Гласинцу: 4 записа из Бандин Оцака, 1 из Бјелосавића, 1 из

Газивода. Иако Рихтман не говори експлицитно о сарајевско-романијским кајдама, јер је био фокусиран на класификацију напјева по музичким, а не географским или функционалним карактеристикама, у његовом раду су садржани сви потребни подаци који карактеришу ово пјевање. Подаци о казивачима и локалитетима везаним за распрострањеност терминологије добар су темељ за упоредна истраживања. Тако Рихтманов преглед старинске сеоске музике, којим је испуњен један од основних задатака тадашњег Института, остаје актуелан до данас.

Архаично пјевање „на велику кајду“ са тзв. пресијецањем и сријецањем, баштине православни Срби који свој културни идентитет у прошлости или садашњости везују за сарајевско-романијску регију. Управо та чињеница определијелила је и наш избор теренских истраживања на пројекту Проучавање и заштита нематеријалне културне баштине Републике Српске у која смо укључили и студенте Катедре за Етномузиологију са прве године у оквиру теренске наставе.

Грађа забиљежена 2014. године у јануару на Палама и марту у Брчком, потврдила је, без изузетка, да је ријеч о пјевању које Рихтман назива „полифоним облицима друге категорије“ у којима је водећи глас нижи у односу на пратећи „јер се повремено спушта испод пратње“. Очувани су и називи: за првог пјевача се каже да сријеца, пресијеца, а остали пјевачи прате. Потврђено је да тонски низ напјева најчешће не прелази умањену кварту, а да у сазвучју првог и другог гласа преовлађују интервали приме, мале и велике секунде. Анализом вокалних примјера који сви припадају старијем слоју сеоског двогласног пјевања, уочавају се посебни типови динарског секундног двогласа: хетерофонија-бордун и континуирани и ритмизовани бордун.

Једина разлика у односу на стање половином XX вијека,

када су архаичне напјеве пјевала три и рјеђе два пјевача, јесте то што је сада већи број пјевача у пратњи, како кажу казивачи „број је неограничен“. Ипак, још увијек само један пјевач почиње и сријеца или пресијеца. Оправдање за проширивање извођачког тијела казивачи налазе у томе што приликом дружења на смотрема и фестивалима (у Војковићима, у Брчком, Пријепољу и другдје), желе да иду у што већем броју, да покажу што бољи и старији репертоар, јер „знају и могу да се представе са најстаријим и разноврсним кајадама“, за разлику од група које се представљају са „најлакшим кајадама“ које „нису много захтјевне“ у пјевачком смислу.

Закључци изведени након прве анализе 97 пјесама са најновијег терена из околине Пала и Брчког, идентификовали су овај елемент нематеријалног културног насљеђа као изразито виталан, очуван, и веома конзервативан. Етномузиколошка анализа нотних записа која је још увијек у току, даће поуздане резултате о томе да ли се ради заиста о 40 кајди, како тврди брчанска група пјевача, која је снимила и CD на којем истичу да пјевају 50 пјесама и 40 кајди. Очекујемо да ће се отворити многи етномузиколошки проблеми вриједни коментара, али ти проблеми засигурно неће оповргнути закључке које је могуће сагледати већ у овој фази истраживања. Интервјуи са саговорницима на терену углавном су потврдили већ установљене границе распрострањања, али и наговјестили могућност њиховог редефинисања. Наиме, становништво је расељено из села која су остала у саставу Федерације БиХ. У њима више не живе Срби (општине: Високо, Вареш, Илијаш, Илиџа, Нишићи, Какањ и друге). Већина њих је прије петнаест година и више настањено у већем броју у концентрисаним насељима у општинама: Брчко, Бијељина, Модрича, Добој и Зворник. Иако житељи тих насеља потичу из шире сарајевско-романијске области, окупљају се у пјевачке групе, мушке и женске, како би пјевали заједно, јер њихов

музички укус формирају заједничке културне вриједности, исти тонски односи, једнаки традицијом утврђени вокални облици и њихова функција. Још увијек су жива пракса пјесме које се именују као: славске, сватовске, копачке, косачке, божићне, васршње, љубавне, чобанске, барабинске, мобене, а кајде се по поријеклу означавају као „пољске“ – из Поља или „планинске“ – са Планине, или новим збирним именом – завичајне или сарајевско-романијске (укључујући и оне са Јахорине, Бјелашнице, Требевића...).

Интензивне миграције становништва које је проузроковао грађански рат у Босни и Херцеговини, и економско-социјалне прилике послјератног раздобља доводе у питање концепцију ареала традицијске културе на којој инсистира класична етнологија. Нематеријална култура постаје „покретно насљеђе“ не само у времену (генерацијским трансфером), него и у простору, а експанзија информационих технологија конституише виртуелне заједнице као легитимне „наследнике“ и настављаче традиције, и с тим озбиљно треба рачунати.

Традицијска култура и идентитет локалне заједнице

Наша истраживања су утврдила да неизмијењену традицију пјевања сарајевско-романијских кајди настављају расељени потомци Рихтманових информаната у избјегличком насељу у Брчком, окупљени око КУД-а „Илићка“. Њихови напјеви су специфични и препознатљиви у новом окружењу, и представљају један од најизразитијих елемената који их дефинише као „локалну заједницу“. Локална заједница је један од кључних појмова Конвенције Унеско из 2003. године, премда нигдје није прецизирано шта је све могуће тим појмом обухватити. Наша и туђа искуства у процесу имплементације нуде различите могућности: то могу бити становници неког

села, града или дијела града, регије, припадници националне мањине, религијске заједнице, чланови породице, струковног или неког другог удружења, невладине организације, чак и појединци који посредују знања, вјештине и културне праксе између прошлих и будућих генерација. Када је у питању однос заједнице и њеног нематеријалног културног насљеђа, снажно се наглашава двострука могућност: да заједница конституише елемент, и да елемент конституише заједницу. Појам локалне заједнице у свјетлу ове Конвенције подразумијева дакле повезаност у идентитетском, а не у административном/физичком смислу. У овом раду, идентитет и сам концепт нематеријалног поима се онако како о томе пише Бојан Жикић:

„Проучавање културног идентитета представља један од основних истраживачких задатака етнологије и антропологије (...). У том светлу, културу сагледавамо као скуп концептуалних и стварних поступака и производа, којима људске заједнице регулишу људске биофизичке датости у складу са сопственим претпоставкама о себи, другим људима, живим бићима, имагинаријумом и светом уопште (...) Идентитет представља симболички исказ о томе ко смо, односно шта смо, због чега смо то што кажемо да јесмо и у односу на шта или на кога се одређујемо тако. (...) Када конструишу сопствени идентитет - људи се ослањају на већ установљена, обликована и прихваћена значења културних симбола којима се служе у сопственом и међусобном означавању.“ (Жикић, 2011: 8-9)

На основу теренских истраживања у Брчком 2014. године закључујемо да су напјеви о којима је ријеч веома значајно упориште идентитета локалне заједнице коју чине некадашњи становници сарајевско-романијске области и њихови потомци. Сагледано из аспекта Конвенције о нематеријалном културном насљеђу, ријеч је о елементу који не припада категорији угрожених, нити захтијева

специфичне мјере заштите. Добре прогнозе односе се и на питање континуитета, односно трансфера, и у том смислу, за потребе овог рада издвојена је „студија случаја“ породице Мирић која наслијеђену традицију сарајевско-романијске кајде преноси кроз три генерације, повезујући завичај у сарајевско-романијској области, Брчко на сјеверу Босне и Херцеговине и Луцерн у Швајцарској.

Лука Мирић, пјевач из Чекрчића (Високо) са супругом живи у Брчком, у избјегличком насељу изграђеном након грађанског рата у Босни и Херцеговини, гдје одржавају и његују традицију завичајног пјевања као чланови Културно-умјетничког друштва „Илићка“. Исто чини и њихова кћерка Свјетлана Сандић и унука са групом дјевојака из Културно-умјетничког друштва „Рас“ у Луцерну. Важно је нагласити да традиција овог пјевања успоставља континуитет под истим називом, што значи да њени носиоци и преносиоци и на тај начин, на номиналном плану, мапирају свој идентитет. *Nomen est omen*.

С тим у вези, неопходно би било и демистификовати медијски подржану конструкцију о „крађи“ нематеријалног културног насљеђа која је пратила, рецимо, номинацију Хрватске када је традицију ојкања и глувог кола препоручила за свјетску листу угрожене баштине. Државе потписнице Конвенције о заштити нематеријалног културног насљеђа обавезују се да ће штитити културно насљеђе локалних заједница на својој територији, што никако не значи „присвајање“ њихове културе или преобликовање њиховог идентитета. Тако и Швајцарска, нпр. може заштитити сарајевско-романијску кајду као културно насљеђе гастарбајтерске заједнице, што никако не спрјечава Босну и Херцеговину да учини исто. Номинације се подносе у складу са културном политиком, која је, подразумијева се, унутрашња ствар држава-чланица. Не можемо, дакле, на

другој страни тражити кривце за мањкавости културних стратегија у властитој држави, непрецизности акционих планова за њихово спровођење, нити за недостатак потребе, или финансијских средстава за квалитетну и благовремену заштиту културног насљеђа.

Орнаментика народног плетива

Размјеном информација и резултата теренских и архивских истраживања унутар истраживачког тима дошло се до закључка да се Рихтманов ареал сарајевско-романијске кајде подудара са ареалом назначеним у студији Милице Миронове Народна плетива из Босне и Херцеговине која је још прије Другог свјетског рата похрањена међу рукописе Етнолошке збирке Архива САНУ. Готово три стотине орнамената за плетене чарапе и рукавице, руком рађених на милиметарском папиру у току теренских истраживања у околини Сарајева (1925-1934) заслужују да буду извучени из картонских кутија у које су смјештени прије готово осамдесет година, и стављени на увид научној и стручној јавности (сл. 3). Трагом Милице Миронове био је радни назив теренског истраживања које је обављено у августу 2013. године у околини Сарајева (Пале и села на Требевићу: Луке, Кумани, Тврдивићи, Јасик) и на Романији. Утврђен је континуитет израде плетених приглавака, које као највиталнији елемент традиционалне народне ношње и данас имају употребну вриједност (сл. 4). Репрезентативни и идентитетски статус потврђује и комерцијална производња приглавака као сувенира. Иста технологија израде и орнаментика забиљежене су и у Брчком, о чему су свједочили чланови КУД-а „Илићка“.

Овај елемент, нарочито његов орнамент као специфична умјетничка традиција, „тражи“ заштиту у смислу промоције и презентације, не само у оквиру медијског

простора и туристичке понуде, него и дизајнерских рјешења, односно различитих културних индустрија.

Овоме додајемо и трећи елемент нематеријалног културног насљеђа, идентификован на основу ареалске подударности: ријеч је о орнаментици славских хљебова на који су наши испитаници посебно поносни, који у овом облику баштине само православни Срби који свој културни идентитет везују за сарајевско-романијску област, као садашњу или бившу постојбину. Овај елемент никако не подразумијева институционалну заштиту, напротив. Веома је стабилан, а резултати теренске анкете потврђују оптимизам припадника локалне заједнице у погледу његовог трајања. Чува га и традиција прослављања крсног имена као вјерског и породичног празника, и славска здравица која би без њега таквог какав јесте била обесмишљена у дијелу у коме се хвале:

„ (...) честите руке које су га шарале,
и које се међу другима познавале
као звијезда Даница међу звијездама“.

Закључак

Полазећи од претпоставке да вокалну фолклорну традицију не чини само глас, мелодијски модел (кајда), пјесма (текст), него да су у њој садржани трагови животног искуства, контекст извођења, амбијент у којем вокална традиција настаје и траје (у овом случају кроз три генерације), представили смо могућности издвајања скупа елемената (кајда, орнаментика плетених чарапа и славских хљебова) који упућују на идентитет „локалне заједнице“ без обзира на мјесто гдје се уочавају као „жива традиција“ (завичај, избјеглиштво, дијаспора), а с тим у вези су и могућности појединачних као и заједничких номинација.

Имплементација ове Унескове конвенције подразумева дефинисање, идентификацију и евиденцију нематеријалног културног насљеђа, као и вредновање, односно промоцију, при чему се никако не смије занемарити перманентна едукација стручњака за развијање и коришћење механизма заштите и на крају (оно што је требало споменути на првом мјесту): конкретна и констатна брига државе за носиоце – живе чуваре традиције, у смислу промовисања и позитивног вредновања њихове креативности. Важно је нагласити да је Конвенцијом утемељен фонд за нематеријално културно насљеђе, као и буџет међународне помоћи на који могу рачунати земље потписнице, као и да су, према препорукама Унеска, на пословима имплементације ангажоване не само државне институције задужене за бригу о нематеријалном културном насљеђу и невладине организације, него и научно-истраживачке институције.

Литература и извори:

- Жиких, Бојан (2011). Културни идентитети као нематеријално културно наслеђе, у: Културни идентитети као нематеријално културно наслеђе, Зборник радова са научног скупа Културни идентитети у XXI веку, ур. Бојан Жикић. Београд: Универзитет у Београду /Филолошки факултет / Српски генеалошки центар, 7-25.
- Rihtman, Cvjetko. (1951). Polifoni oblici u narodnoj muzici Bosne i Hercegovine, Sarajevo: Bilten Instituta za proučavanje folklora I, str. 3-38.
- Дигитални архив Филолошког факултета Универзитета у Бањој Луци (звучни записи и фотографије)
- Дигитални архив Академије умјетности Универзитета у Бањој Луци (звучни записи и фотографије)
- Konvencija o očuvanju nematerijalnog kulturnog nasljeđa, u: UNESCO Konvencije iz oblasti kulture (2010), Banja Luka: Ministarstvo civilnih poslova Bosne i Hercegovine, str. 87-98.
- Legat akademika Cvjetka Rihmana I dio (2008), Biblioteka ethnomusicologica, Knjiga i Arhiv, knjiga 1. Ur: Jasmina Talam i Tamara Karača-Beljak, Sarajevo: Univerzitet u Sarajevu, Muzička akademija u Sarajevu, Institut za muzikologiju.
- Миронова, Милица. Народно плетиво из Босне и Херцеговине (рукопис) Етнолошке збирке Архива САНУ (ЕЗ 341/І-ІІ)

SUMMARY

OMNIA MEA MECUM PORTO.

POSSIBILITIES OF IMPLEMENTATION OF THE 2003 UNESCO CONVENTION THROUGH EXAMPLE OF THE SARAJEVO-ROMANIJA KAJDA

Dragica Panić Kašanski, PhD,
Jelenka Pandurević, PhD,
Irena Medar Tanjga, PhD

The aim of this paper is to demonstrate possibilities of preservation of the intangible cultural heritage through education, identification, documentation, scientific research, preservation, protection, promotion using informal and formal education, as well as the revitalization of abandoned elements by using concrete example.

This work follows the continuity, selection and variation of vocal forms in older rural tradition known as the Sarajevo-Romanija Kajda or Kajda of Sarajevo fields and mountains. The opportunities for conservation and protection of archaic singing as an element of intangible heritage through the concept of sustainable development in the local community are considered according to the requirements imposed by the implementation of the Convention on the protection of intangible cultural heritage (UNESCO 2003).

Recognising that vocal folk tradition is not only voice, melodic model (Kajda), song (text), but that it also contains traces of life experience, performance context, the environment in which the

vocal tradition emerges and lives (in this case of three generation), reveals possibilities of allocation of set of elements (ornaments of holly bread and knitted socks) pointing to the identity of "local community" no matter where it can be seen as a "living tradition" (homeland, exile, diaspora). The vitality of selected elements can be seen in the light of cultural attractions, and thus a serious tourist offer, which is a valid assumption for their preservation and protection.

Key words: Intangible Cultural Heritage, Sarajevo-Romanija Kajda, UNESCO, identity, local community

ајбуџ баштинара

Садржај

УВОДНИК	5
ИЗВЈЕШТАЈ - Реализација пројекта Културно наслеђе празника и свакодневице	7
КОНВЕНЦИЈА О ОЧУВАЊУ НЕМАТЕРИЈАЛНОГ КУЛТУРНОГ НАСЉЕЂА	19
СТРУЧНИ ПРИЛОЗИ	38
РАЗВОЈНЕ МОГУЋНОСТИ ОЧУВАЊА И ЗАШТИТЕ НЕМАТЕРИЈАЛНЕ БАШТИНЕ У БиХ – Др Драгица Панић Кашански	39
ИДЕНТИФИКАЦИЈА	49
О НАСЉЕЂУ	63
СВЕ СВОЈЕ СА СОБОМ НОСИМ	72
АЛБУМ БАШТИНАРА	89

САДРЖАЈ:

**ИЗВЈЕШТАЈ - Реализација пројекта
Културно наслеђе празника и свакодневице**

**КОНВЕНЦИЈА О ОЧУВАЊУ НЕМАТЕРИЈАЛНОГ
КУЛТУРНОГ НАСЛЕЂА**

**РАЗВОЈНЕ МОГУЋНОСТИ ОЧУВАЊА И ЗАШТИТЕ
НЕМАТЕРИЈАЛНЕ БАШТИНЕ У БиХ**

ИДЕНТИФИКАЦИЈА

О НАСЛЕЂУ

СВЕ СВОЈЕ СА СОБОМ НОСИМ

АЛБУМ БАШТИНАРА

ISSN 1512-9535

9 771512 953009